

SOSTE

Pertti Honkanen

PERUSTURVAN KEHITYS 2010–2020

SOSTE Suomen Sosiaali ja terveys ry
Helsinki, helmikuu 2020

Sisällys

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
1 JOHDANTO	5
2 PERUSTURVAN JA VEROTUKSEN MUUTOKSIA 2010–2020	6
2.1 Indeksit	6
2.2 Työttömyysturvan peruspäiväraha	8
2.3 Sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha	9
2.4 Takuueläke	11
2.5 Kansaneläke	12
2.6 Perhe-eläkkeet, eläkkeiden lapsikorotus, hoitotuet, vammaistuet ja veteraanietuudet	14
2.7 Lasten kotihoidon tuki	16
2.8 Opintotuki	17
2.9 Lapsilisät, elatustuki ja äitiysavustus	18
2.10 Asumistuet	19
2.11 Verotus	21
2.12 Toimeentulotuki	24
2.13 Yhteenvetoa	26
3 SIMULOINTILASKELMIA TULONJAON KEHITYKSESTÄ VUOSINA 2015–2020	27
4 REFORMILASKELMIA	33
4.1 Työttömien perusturvan korottaminen	33
4.2 Lapsilisien korottaminen	36
4.3 Yhteenvetoa	38
5 HUOMAUTUKSIA KÄSITTEISTÄ JA MENETELMISTÄ	39
6 LIITETAULUKOITA	41
6.1 Esimerkkilaskelmat	41
6.2 Simulointilaskelmat	46
Kuvaluettelo	48
Taulukkuuettelo	48
Lähteet	49

SOSTEn jäsenjärjestöt edustavat ihmisiä, joista monet saavat vähintään osan tuloistaan sosiaalietuuksina ja joista monelle tulojen riittävyys on jokapäiväinen huoli. Yhä useampi elää kokonaan perusturvan varassa: 2017 noin 250 000 henkeä, 4,7 prosenttia väestöstä. Tämän vuoksi SOSTE seuraa tarkasti sosiaalietuuksien ja verotuksen muutosten vaikutuksia pienituloisten henkilöiden toimeentuloon.

Perusturvan taso on pitkään ollut riittämätön ja se heikkeni entisestään 2010-luvun puolivälistä lähtien. Tämän osoitti SOSTEn vuonna 2018 julkaisema valtiotieteiden tohtori Pertti Honkasen laatima selvitys sosiaaliturvan muutoksista 2012–2019.

SOSTE julkaisee nyt Pertti Honkasen uudet laskelmat. Niissä tarkastellaan perusturvan muutoksia vuosien 2010 ja 2020 välisenä aikana. Lisäksi arvioidaan, miten köyhyys ja taloudellinen eriarvoisuus vähenisivät, jos työttömyysturvan peruspäivärahaa tai lapsilisiä korotettaisiin. Mitä vaadittaisiin, että esimerkiksi huolestuttavasti lisääntynyt lapsiperheköyhyys kääntyisi laskuun?

Selvitys osoittaa, että viime vuosikymmenen alkuvaiheessa perusturva kehittyi myönteisesti, mutta suunta kääntyi pian ja etuuksia ryhdyttiin leikkaamaan. Vuonna 2020 kielteinen kehitys on osin kääntynyt. Tehdyt korotukset ovat oikean suuntaisia askelia, mutta eivät kuitenkaan täysin korvaa edes aikaisempien vuosien heikennyksiä.

Hallitus on käynnistämässä sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen. Kun perusturvan uudistamista lähdetään pohtimaan, tulee yhtenä tavoitteena olla perusturvan tason asteittainen parantaminen. Selvityksen laskelmat osoittavat, että kohtuullisen minimikulutuksen takaava taso on vielä kaukana ja sen saavuttaminen vaatii huomattavia korotuksia perusturvaan.

Selvityksen tarkastelu ei ole koko kuva köyhyyden ja taloudellisen eriarvoisuuden kehityksestä. Etuuksien ja verotuksen muutosten lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustamien ihmisten taloudellista selviytymistä ovat vaikeuttaneet muun muassa lääkekorvausten alentaminen sekä terveystalouden asiakasmaksujen korotukset. Myös näihin on puututtava, jottei kenenkään terveys kärsisi köyhyydestä.

Vertti Kiukas

pääsihteeri

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Perusturvaetuuksien ja verotuksen kehitys on ollut poukkoilevaa 2010–2020

Perusturvaetuuksien ja verotuksen kehitys on vuosina 2010–2020 ollut melko epäyhtenäistä. Vuosikymmenen alussa perusturvassa tapahtui myönteisiä muutoksia, kun esimerkiksi takuueläke säädettiin, työttömien perusturvaan sekä toimeentulotukeen tehtiin tasokorotus ja etuuksien indeksisuoja laajennettiin. Verotuksen muutokset tukivat tätä kehitystä. Pian kuitenkin suunta muuttui ja etuuksia leikattiin ja niihin vaikuttavia indeksejä leikattiin ja jäädytettiin. Muutokset koskivat laajasti eri etuuksia. Vain toimeentulotuki jäi leikkausten ja jäädytysten ulkopuolelle. Ensisijaisten etuuksien leikkaukset ovat lisänneet toimeentulotuen tarvetta.

Vuonna 2020 kehityksen suunta muuttuu ainakin osittain. Indeksileikkauksia tai jäädytyksiä ei jatketa. Työttömyysturvan aktiivimalli puretaan. Erityisesti pienten eläkkeiden saajille muutos on suotuisa. Myös työttömien peruspäivärahaa ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahaa korotetaan jonkin verran. Toisaalta esimerkiksi lapsilisissä, elatustuessa ja opintotuessa korotukset ovat suhteellisen pieniä.

Etuuksien ja verotuksen muutokset ovat suosineet hyvätuloisia

Selvityksen simulointilaskelmat osoittavat, että tuloerot ja köyhyys kasvoivat vuosien 2016 ja 2019 välisenä aikana. Leikkauksista ja indeksijäädytyksistä luopuminen olisi suurelta osin estänyt tulonjakoidikaattorien huonontumisen, mutta ei kokonaan. Vuonna 2020 simuloitujen tulonjakoidikaattorien muutokset kehittyvät kaikilta osin myönteisempään suuntaan, mutta muutos korvaa vain osittain vuosien 2016–2019 huonontumisen.

Selvitys osoittaa, että veronkevennyksiä rahoitettiin osittain tulonsiirtoja leikkaamalla. Selvityksessä käsitellyt tulonsiirtojen leikkaukset ovat koskettaneet enemmän alempia tulo-
luokkia, kun taas verohelpotukset ovat suosineet ylempiä tuloluokkia. Yhteisvaikutus on hyvätuloisia suosiva ja pienituloisille kielteinen.

Kohtuullisen minimikulutuksen saavuttaminen vaatisi huomattavia korotuksia etuuksiin

Selvityksen esimerkkilaskelmat havainnollistavat, kuinka suuria korotuksia perusturvaan olisi tehtävä, jotta päästäisiin viitebudjettien osoittaman kohtuullisen minimikulutuksen tasolle. Esimerkiksi yksinasuvan työttömän peruspäiväraha olisi lähes kaksinkertaistettava. Yhden lapsen yksinhuoltajalla peruspäivärahaa olisi korotettava noin 25 prosenttia. Jotta lapsilisissä saavutettaisiin vuoden 1994 reaalitaso, niitä tulisi korottaa 47–68 prosenttia 2020 tasosta.

1 Johdanto

Tässä aineistossa käsitellään perusturvan kehitystä vuosina 2010–2020. Pääpaino on Sipilän ja Rinteen/Marinin hallitusten aikana tapahtuneissa tai suunnitelluissa muutoksissa. Esimerkkilaskelmat esitetään pääosin vuosille 2010–2020. Simulointilaskelmat koko väestölle on tehty vuosille 2015–2020.

Lopuksi simuloidaan kaksi yksinkertaista reformia, työttömyysturvan ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahojen korotus sekä lapsilisien korotus vaihtelemalla korotusprosenttia.

2 Perusturvan ja verotuksen muutoksia 2010–2020

Seuraavien jaksojen laskelmissa ja kuvioissa on noudatettu seuraavia yhtenäisiä käytäntöjä

- Etuudet ja verot on laskettu ajanjaksolle 2010–2020.
- Etuus tai nettotulo on esitetty kuluttajahintaindeksillä korjattuna vuoden 2019 tasossa.
- Valtiovarainministeriön ennusteiden mukaisesti oletetaan, että kuluttajahintaindeksi nousee 1,4 % vuonna 2020.
- Verotus on laskettu olettaen, että henkilöllä on vain yhdenlaista tuloa koko vuoden aikana. Kunnallisvero on laskettu keskimääräisen prosenttien mukaan. Kirkollisveroa ei ole laskettu.

2.1 Indeksit

Suuri osa perusturvaetuuksista ja niihin vaikuttavista tulo rajoista on sidottu kansaneläke-indeksiin eli KEL-indeksiin. Indeksilakia tai sen soveltamista on muutettu tarkastelukaudesta muutamana kerran.

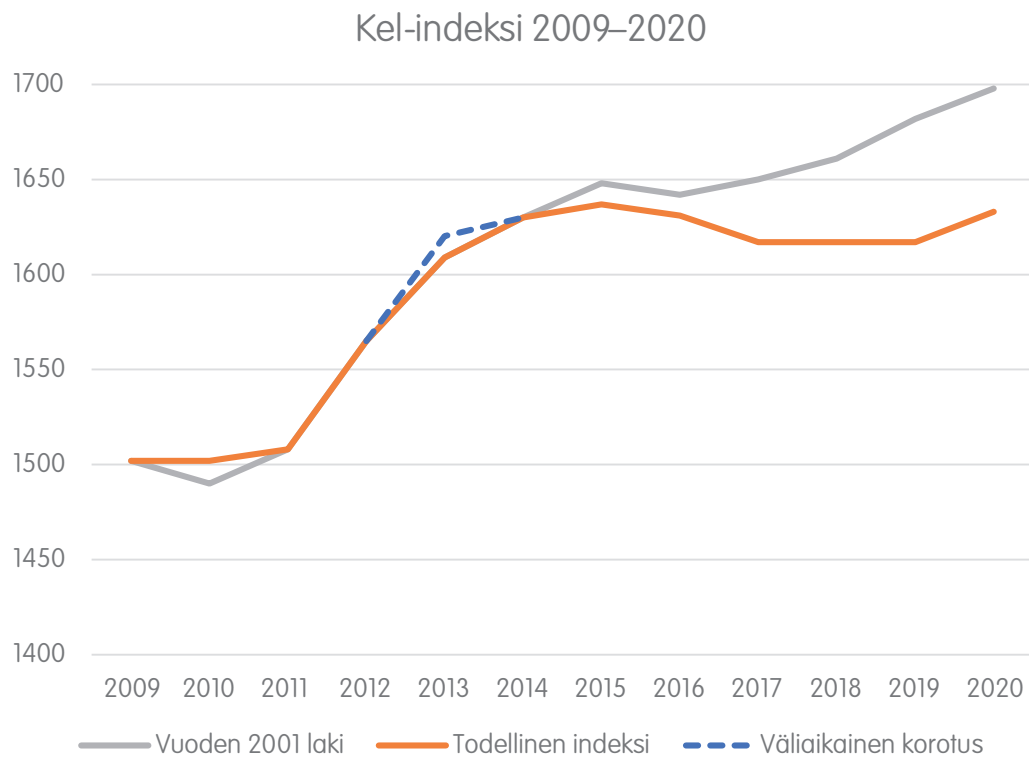
Vuonna 2010 KEL-indeksiä ei alennettu, vaikka kuluttajahintojen aleneminen vuonna 2009 olisi siihen johtanut. Indeksijäädettiin vuoden 2009 tasolle.

Vuonna 2013 useimpiin niihin etuuksista, jotka on sidottu kansaneläkeindeksiin, tehtiin 0,7 prosentin ylimääräinen korotus. Korotus, jolla pyrittiin kompensoimaan arvonlisäveron korotuksen vaikutuksia, oli väliaikainen eikä se vaikuttanut kansaneläkeindeksin soveltamiseen seuraavina vuosina. Itse indeksiä, jota sellaisenaan edelleen sovellettiin mm. lasten kotihoidon tukeen ja eläkkeensaajien asumistukeen, laki ei muuttanut.

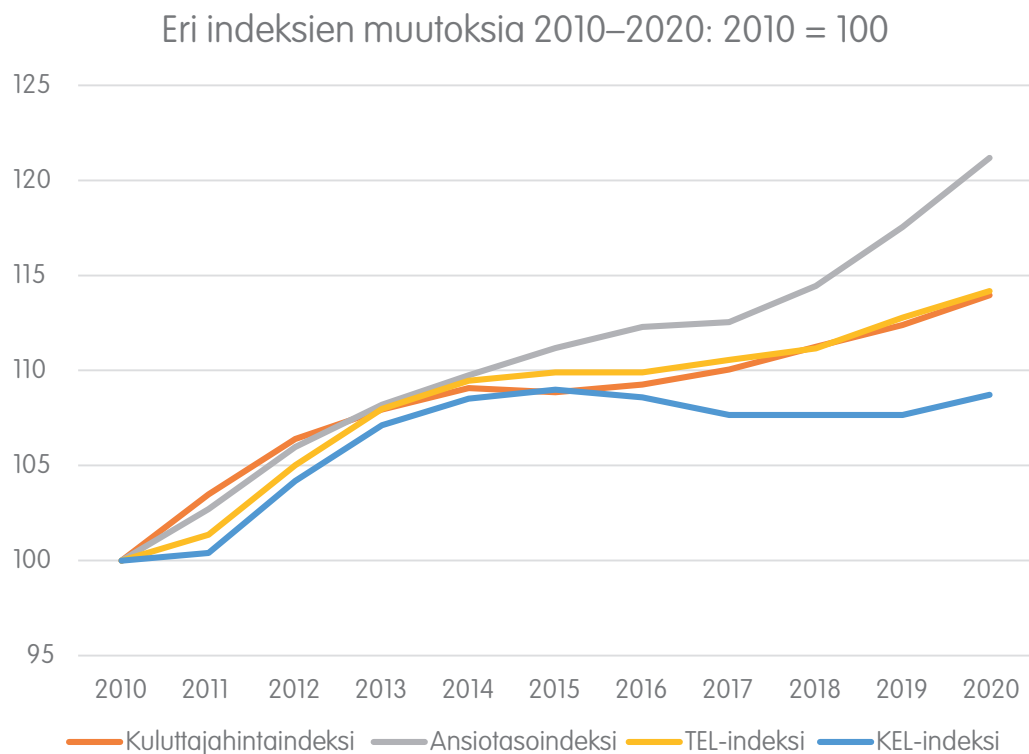
Vuonna 2015 indeksin nousu rajoitettiin 0,4 prosenttiin, vaikka normaali indeksikorotus olisi ollut noin 1,1 prosenttia. Vuonna 2017 indeksiä leikattiin 0,86 prosenttia. Tällä leikatulla tasolla indeksi oli jäädytettynä 2018 ja 2019. Leikkauksen vaikutus on jäämässä pysyväksi, sillä sitä ei hyvitetä indeksiä myöhemmin korjaamalla.

Oheisessa kuvassa 1 verrataan kansaneläkeindeksin todellista kehitystä kehitykseen, joka olisi tapahtunut, jos vuoden 2001 indeksilakia olisi sovellettu ilman muutoksia. Indeksileikkausten ja -jäädysten kokonaisvaikutus on noin 4 prosenttia indeksin alennuksena ja siten indeksiin sellaisenaan sidottujen etuuksien reaaliarvon menetyksenä.

Kuvassa 2 on verrattu keskeisten indeksien kehitystä ajanjaksolla 2010–2020. Kuluttajahintojen nousu on tällä kaudella ollut yleensä ottaen vaihteleva, mutta yhteensä nousua kertyy noin 14 prosenttia vuodesta 2010 vuoteen 2020. Ansiotasoindeksin nousu on runsaat 21 prosenttia vuodesta 2010 vuoteen 2020. Työeläkeindeksin nousu on tällä kaudella ollut verraten hidasta, ja se on ylittänyt vain hieman kuluttajahintaindeksin nousun, jos tarkastellaan koko kautta 2010–2020. KEL-indeksin nousu on vuodesta 2010 vuoteen 2020 ollut 8,7 prosenttia. Ilman leikkauksia ja jäädetyksiä se olisi ollut 14 prosenttia.



KUVA 1. Kansaneläkeindeksin muutokset 2009–2010



KUVA 2. Eri indeksien muutoksia

Valtiovarainministeriön ennusteiden mukaisesti oletetaan, että kuluttajahintaindeksi nousee 1,4 % vuonna 2020. Vastaavasti ansiotasoindeksi nousuksi oletetaan 2,7 vuonna 2019 ja 3,1 prosenttia vuonna 2020. Työeläkeindeksi ja kansaneläkeindeksi vuosille 2019 ja 2020 on vahvistettu.

2.2 Työttömyysturvan peruspäiväraha

Keskeinen perusturvaetus on työttömyysturvan peruspäiväraha, joka määrittelee myös työmarkkinatuen suuruuden. Työmarkkinatuki eroaa peruspäivärahasta lähinnä siinä, että työmarkkinatuen saajalla on laajempi velvollisuus osallistua erilaisiin työvoimapolitiittisiin toimiin. Työmarkkinatukea voivat pienentää työttömän omat pääomatulot. Työmarkkinatuki voidaan maksaa osittaisena työmarkkinatukena vanhempiensa kotona asuvalle työttömälle.

Peruspäivärahan suuruus vaikuttaa myös ansiosidonnaisiin päivärahoihin, sillä ansiosidonnainen päiväraha on määritelty summana peruspäiväraha +45 prosenttia palkan ja peruspäivärahan erotuksesta (peruskaava).

Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen väliset erot ovat vähentyneet, koska vuonna 2013 poistettiin puolison tulojen vaikutus työmarkkinatukeen ja koska työttömyysturvalain sanktiomääräyksiä on yhtenäistetty koskemaan samalla tavoin eri työttömyysturvalajeja.

Peruspäiväraha on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Peruspäivärahan ja työmarkkinatuen keskeisiä muutoksia 2010-luvulla ovat olleet seuraavat:

- Päivärahan tasokorotus noin 100 euroa/kk vuoden 2012 alussa.
- Indeksileikkaukset 2015 ja 2017 ja niitä seuranneet indeksijäädytykset vuosina 2018 ja 2019. Tämä koski sekä varsinaista päivärahaa että lapsikorotuksia ja erilaisten työvoimapalvelujen ajalta maksettavaa korotusosaa.
- Kaikkia työttömyysturvalajeja on koskenut ns. aktiivimalli vuosina 2018 ja 2019. Se on merkinnyt 4,65 prosentin leikkausta täyteen päivärahaan niille, jotka edellisen kolmen kuukauden jakson (tarkemmin sanottuna 65 päivärahapäivän) aikana eivät ole täyttäneet aktiivimallin edellytyksiä. Näitä edellytyksiä ovat olleet vähintään 18 tunnin työ tai vähintään viisi päivää osallistumista työvoimapolitiittisiin toimiin.
- Vuoden 2020 alusta indeksijäädytys päättyi ja KEL-indeksiin sidottuja etuuksia korotettiin 1,0 prosenttia. Lisäksi peruspäivärahaan tehtiin noin 20 euron tasokorotus (vuoden 2020 indeksitasossa). Nämä muutokset palauttavat peruspäivärahan suunnilleen samalle tasolle kuin se oli vuoden 2012 tasokorotuksen jälkeen. Samalla aktiivimalli kumottiin.

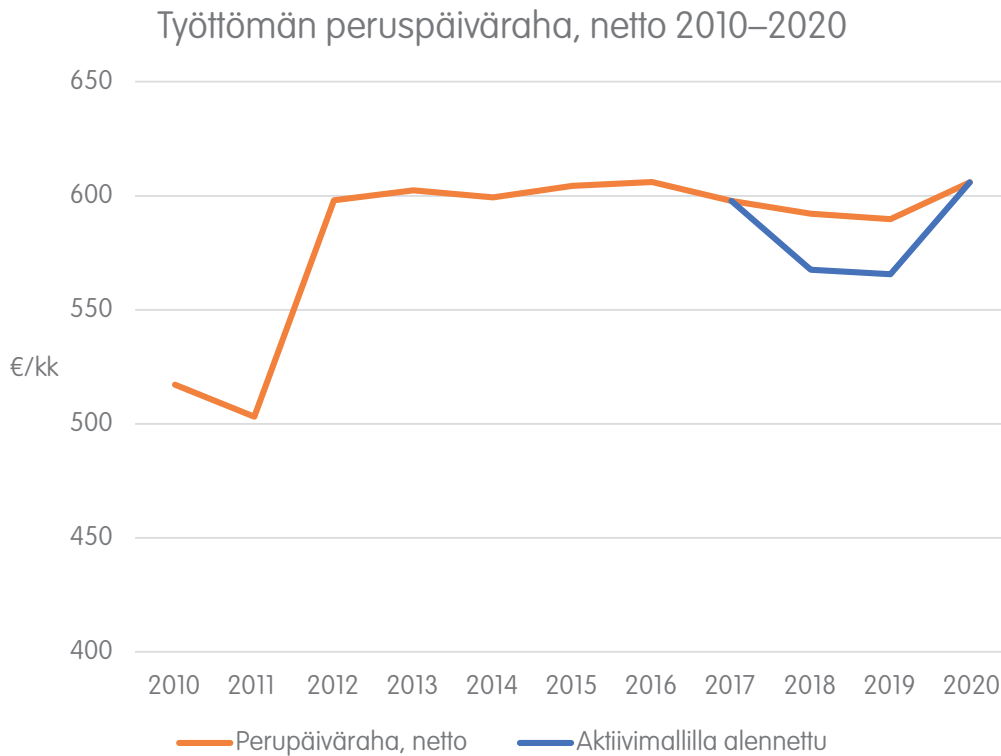
Peruspäivärahan tasokorotukset on esitetty seuraavassa taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Peruspäivärahan tasokorotukset. Työttömyyspäiväraha vuoden 2020 indeksitasossa

Voimaantulo	€/kk	Korotus, €/kk
1.1.2003	599,18	
1.1.2012	703,54	104,36
1.1.2020	723,69	20,15

Nettoperuspäivärahan suuruuteen vaikuttaa myös verotus, jonka suuruutta säätelevät lähinnä kunnallisverotuksen perusvähennyksen muutokset. Kuva 3 esittää nettopäivärahan kehityksen vuosina 2010–2020 normaaleilla veroperusteilla. Kuvaan on sijoitettu myös aktiivi-

mallin mukaisesti leikatun päivärahan taso. Jos päivärahaan on sisällytetty lapsikorotuksia tai korotusosa, mahdollinen aktiivimallin leikkaus on voinut koskea myös niitä. Siten voidaan olettaa, että työttömyyspäiväraha on kehittynyt yleensä ottaen samalla tavalla kuin kuvassa 3 riippumatta siitä, onko se sisältänyt esimerkiksi lapsikorotuksia. Tasokorotukset vuosina 2012 ja 2020 eivät kuitenkaan vaikuta lapsikorotuksiin tai korotusosaan.



KUVA 3. Nettoperuspäivärahan kehitys 2010–2020

2.3 Sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha

Nimitys ”sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha” viittaa sekä alimpaan sairauspäivärahaan että alimpaan vanhempainpäivärahaan. On otettava kuitenkin huomioon, että vuoteen 2018 asti alimman sairauspäivärahan saantia oli rajoitettu. Päiväraha saattoi 55 ensimmäisen sairauspäivän aikana jäädä pienemmäksi tai sitä ei maksettu lainkaan, jos henkilöllä ei ollut siihen oikeuttavia työtuloja tai riittäviä työtuloja. Jos oli ilmeistä, että työkyvyttömyys jatkui vähintään 300 päivän enimmäisajan, tätä 55 päivän rajaa ei kuitenkaan sovellettu, vaan pelkästään normaali 9 päivän omavastuu-aika rajoitti päivärahan saantia. Vuoden 2019 alusta lähtien 55 päivän raja poistettiin, joten sairauspäiväraha on nyt aina vähintään vähimmäispäivärahan suuruinen. Vanhempainpäivärahoissa vastaavia rajoituksia ei ole ollut.

Vähimmäispäivärahan muutokset eivät vaikuta ansiosidonnaisiin sairausvakuutuksen päivärahoihin, joiden laskukaava on vähimmäispäivärahasta riippumaton.

Maaliskuusta 2011 lähtien sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Vuoden 2018 alussa sairauspäivärahaan tuli tasokorotus, mikä oli runsaat 20 euroa silloin jäädytetyssä indeksitasossa. Vuoden 2019 alussa vähimmäispäivärahaa korotettiin reilulla 80 eurolla, saman suuruiseksi kuin työttömien peruspäiväraha.

Vuoden 2020 alusta alimpaan sairauspäivärahaan tuli noin 20 euron korotus, samoin kuin työttömien peruspäivärahaan.

Indeksileikkaukset 2015 ja 2017 sekä indeksijäädytys 2018 ovat myös vaikuttaneet sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahaan.

Sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan nettomäärään vaikuttaa tuloverotus, lähinnä kunnallisverotuksen perusvähennyksen kautta, jos henkilöllä ei ole muita tuloja. Verotuksen vaikutus on samankaltainen kuin työttömyyspäivärahassa.

Tasokorotusten ansiosta vähimmäispäivärahan kuukausiarvo on vuonna 2020 reaalisesti lähes 90 euroa suurempi kuin vuonna 2010.

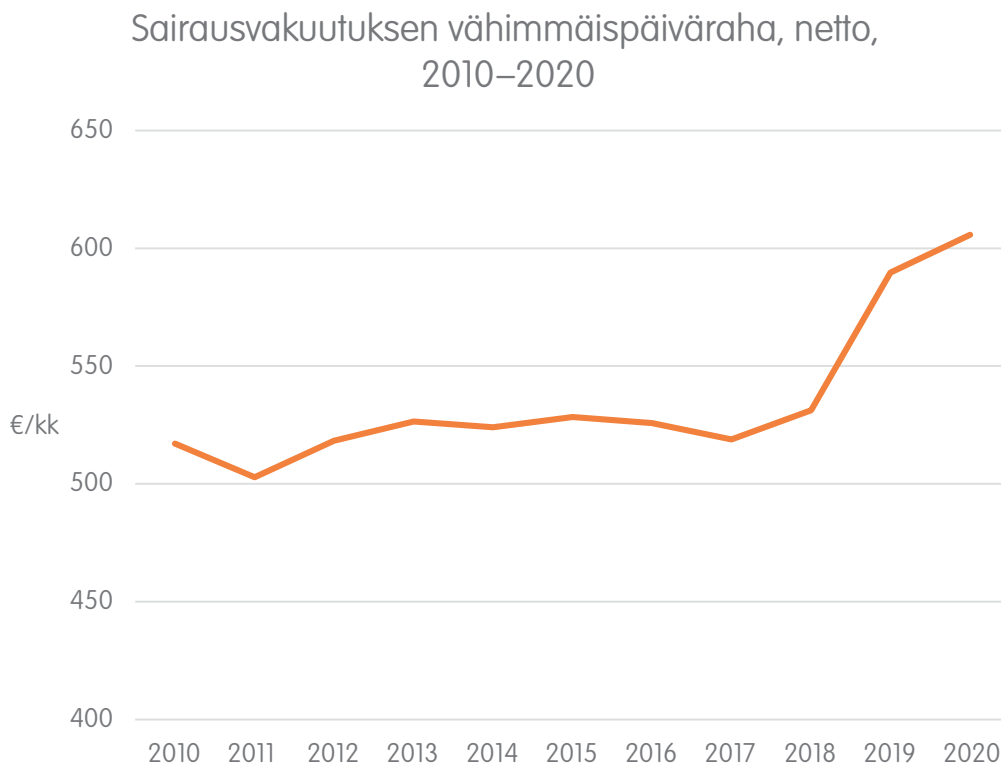
Taulukossa 2 on esitetty vähimmäispäivärahan tasokorotukset.

TAULUKKO 2. Sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan tasokorotukset. Päiväraha vuoden 2020 indeksitasossa

Voimaantulo	€/pv	€/kk	Korotus €/kk
1.3.2011	23,96	599,06	
1.1.2018	24,89	622,16	23,10
1.1.2019	28,14	703,43	81,27
1.1.2020	28,94	723,54	20,11

Ensimmäinen indeksikorotus oli 1.3.2011

Kuvassa 4 on esitetty sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan nettomäärän kehitys vuosina 2010–2020.



KUVA 4. Sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan nettomäärän reaalikehitys

2.4 Takuueläke

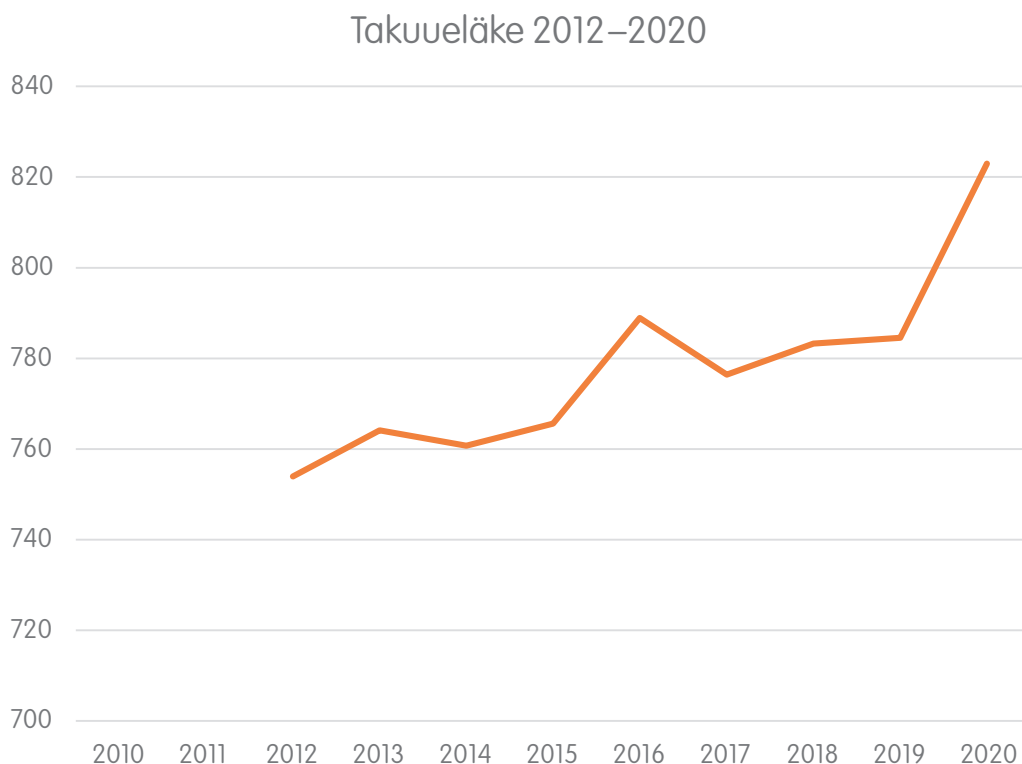
Takuueläke tuli uutena vähimmäiseläkemuotona voimaan 1.3.2011. Se on vähimmäiseläketaso, joka on riippumaton henkilön perhesuhteista tai siitä, onko kyse vanhuus- vai työkyvyttömyyseläkkeestä. Takuueläke on sidottu kansaneläkeindeksiin. Takuueläkkeeseen on tehty tasokorotuksia vuosien 2016, 2018 ja 2019 alussa. Vuosien 2018 ja 2019 tasokorotuksien merkitystä himmentää se, että samanaikaisesti oli voimassa kansaneläkeindeksin jäädytys. Takuueläkkeeseen tuli yli 40 euron tasokorotus vuoden 2020 alusta lähtien.

Seuraavassa taulukossa 3 on esitetty alkuperäinen takuueläke ja sen tasokorotukset vuoden 2020 KEL-indeksitasossa.

TAULUKKO 3. Takuueläkkeen tasokorotukset. Takuueläke vuoden 2020 indeksitasossa

Voimaantulo	Takuueläke, €/kk	Korotus, €/kk
1.3.2011	744,75	
1.1.2016	767,79	23,04
1.1.2018	782,94	15,15
1.1.2019	792,28	9,34
1.1.2020	834,52	42,24

Kuvassa 5 on esitetty takuueläkkeen reaalikehitys vuoden 2018 hintatasossa.



KUVA 5. Takuueläkkeen reaaliarvon kehitys 2012–2020

Verotus ei käytännössä vaikuta takuueläkettä saavan nettotuloon, ellei henkilöllä ole muita tuloja. Vuosina 2013–2015 kylläkin myös takuueläkkeestä joutui maksamaan yleisradio-

veroa, noin 5 euroa/kk. Sitten yleisradioverossa verotettavan tulon alarajaa nostettiin, joten pelkän takuueläkkeen suuruudesta eläketulosta ei mene veroa.

Tasokorotusten ansiosta takuueläkkeen realitaso on noin 70 euroa korkeampi kuin alun perin. Suurin korotus on tehty vuonna 2020.

2.5 Kansaneläke

Kansaneläkettä maksetaan, jos ansioeläke on pieni tai siihen ei ole oikeutta lainkaan. Pelkän kansaneläkkeen saaja tai henkilö, joka saa hyvin pienen työeläkkeen lisäksi kansaneläkettä, on yleensä oikeutettu myös takuueläkkeeseen, mikä määrittelee nyt vähimmäiseläketason.

2010-luvulla kansaneläkkeeseen ei ole tehty tasokorotuksia. Vuonna 2013 tehtiin kylläkin ylimääräinen, vain sitä vuotta koskenut 0,7 prosentin korotus. Sen sijaan kansaneläketasoa ovat heikentäneet vuosien 2015 ja 2017 indeksileikkaukset sekä vuosien 2018 ja 2019 indeksijäädätykset. Vuonna 2020 kansaneläkkeisiin tehtiin tasokorotus ja niissä palattiin normaaleihin indeksitarkistuksiin. Taulukossa 4 täyden kansaneläkkeen tasokorotus on esitetty vuoden 2020 indeksitasossa. Lähtökohtana on vuosi 2008, jolloin toteutettiin edellinen tasokorotus ja jolloin myös kansaneläkkeen määrään vaikuttaneesta kuntien kalleusluokituksesta luovuttiin.

TAULUKKO 4. Täyden kansaneläkkeen tasokorotus 2020 kyseisen vuoden indeksitasossa

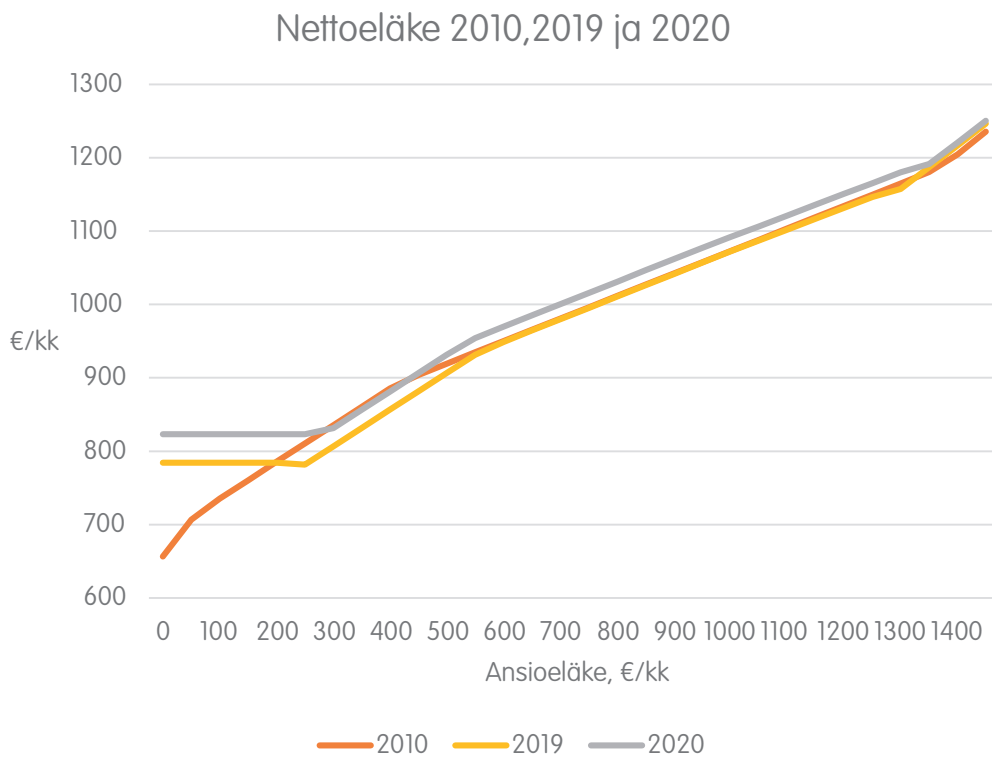
Voimaantulo	Eläke, €/kk		Korotus, €/kk	
	Yksin asuva	Puoliso	Yksin asuva	Puoliso
1.1.2008	635,08	563,31		
1.1.2020	662,86	591,79	27,78	28,48

Kansaneläkkeen saajien tulotason kehitystä voidaan vertailla monella tavalla. Yksinkertaisin vaihtoehto on vertailla maksettavaa eläkettä olettamalla reaalin ansioläketaso kiinteäksi. Toisaalta voidaan ottaa huomioon, että ansioläkkeitä tarkistetaan työeläkeindeksillä, joka yleensä kehittyy kansaneläkeindeksiä suotuisammin. Lisäksi on otettava huomioon, että alkavan kansaneläkkeen määrittely ja edelleen jatkuvan kansaneläkkeen määrittely on hieman erilainen. Edelleen jatkuvaa kansaneläkettä tarkistetaan kansaneläkeindeksillä riippumatta siitä, miten työeläkeindeksi on muuttanut ansioläkettä. Sen sijaan alkava kansaneläke lasjetaan tietenkin ottamalla huomioon yleensä samaan aikaan alkava ansioläke.

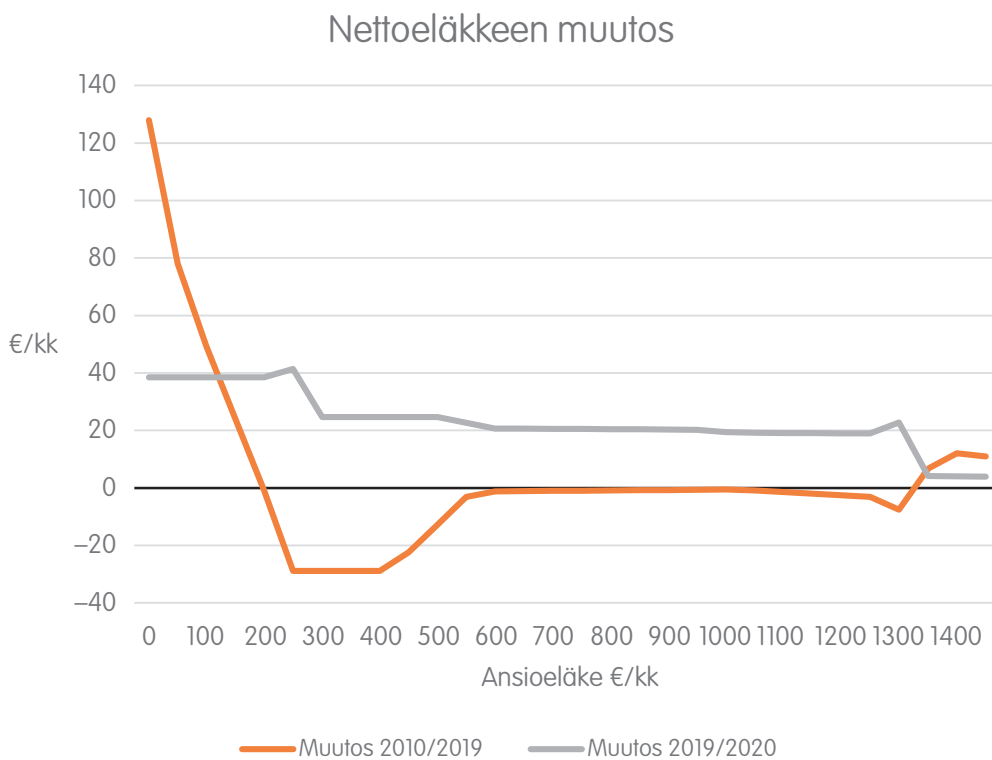
Eläkevertailuja tehtäessä on syytä ottaa huomioon verotus. Eläketulovähennyksen ja perusvähennyksen vuoksi pienistä eläkkeistä ei peritä veroa, jos eläkeläisellä ei ole muita ansiotuloja. 2010-luvulla verottoman eläketulon raja on ollut vuositulona 10 400–11 400 euroa ja kuukausitulona 870–950 euroa (vuoden 2019 hintatasossa).

Seuraavassa kuvassa 6 on esitetty yksi vertailu, jossa verrataan eläkeläisen nettotuloa kiinteillä ansioläketasoilla 2010, 2019 ja 2020. Tässä oletuksena on yksin asuva eläkeläinen. Puolisoilla kansaneläke on pienempi ja se leikkautuu pois hieman alemmalla ansioläketasolla kuin yksin asuvilla.

Kuvasta nähdään, että hyvin pienillä ansioläketasoilla nettoeläke on kasvanut takuueläkkeen ansiosta vuoteen 2010 verrattuna. Toisaalta suunnilleen ansioläketasoilla 300–600 euroa nettoeläke on pienentynyt indeksileikkausten vuoksi. Nettoeläke on pysynyt reaalisesti suunnilleen ennallaan ansioläkkeen ollessa 600–1 300 euroa/kuukausi. Vuonna 2020 nettoeläke nousee miltei kaikilla kuviossa olevilla tulotasoilla vuoteen 2019 verrattuna. Tämä nähdään paremmin seuraavasta kuvasta 7, jossa on esitetty nettoeläkkeen muutos vuodesta 2010 vuoteen 2019 ja vuodesta 2019 vuoteen 2020.



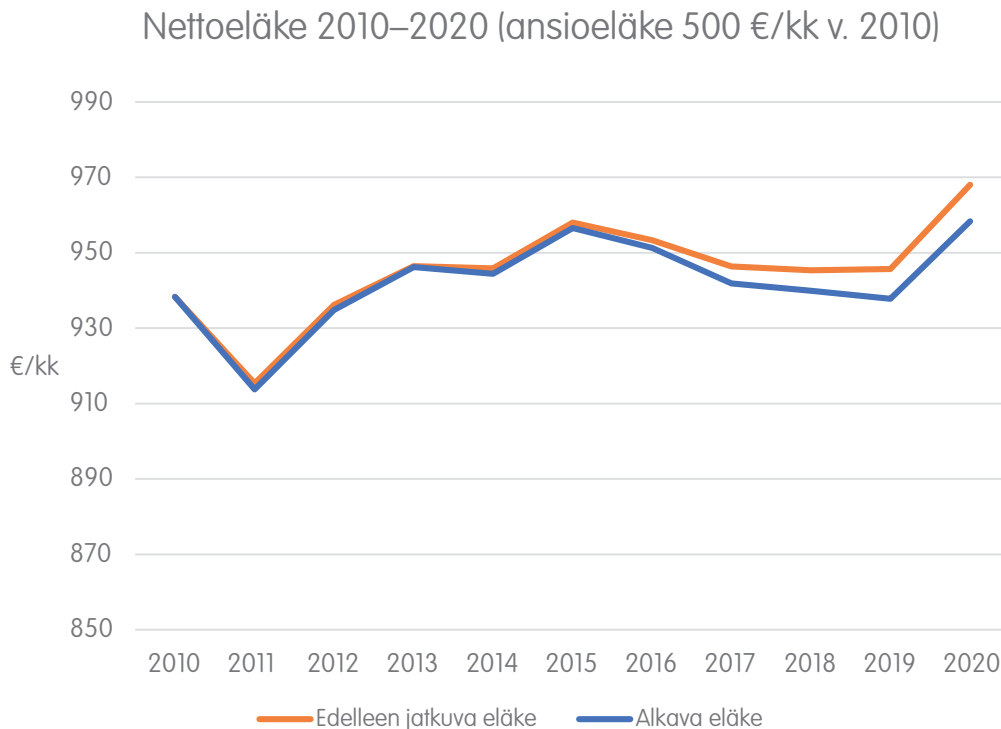
KUVA 6. Esimerkkejä nettoeläkkeen kehityksestä



KUVA 7. Nettoeläkkeen muutos 2010/2019 ja 2019/2020

Pienimmillä eläketasoilla korotus on vuonna 2020 takuueläkkeen korotuksen ansiosta noin 40 euroa/kuukausi, ja ansioeläkevälillä 300–1 300 korotus on noin 20 euroa/kuukausi (vuoden 2019 hintatasossa laskettuna).

Seuraavassa kuvassa 8 on hieman erilainen näkökulma. Oletetaan vuodelle 2010 ansioeläke 500 euroa/kk. Vuosina 2011–2020 se nousee työeläkeindeksin mukaisesti. Lasketaan kansaneläke vuosille 2010–2020 kahdella eri tavalla. Ensin oletetaan, että kansaneläke alkaa vuonna 2010 ja sen jälkeen sitä vain tarkistetaan kulloistenkin indeksisäännösten perusteella. Toisena vaihtoehtona on, että kullekin vuodelle lasketaan alkava kansaneläke kunkin vuoden lain mukaisesti ottamalla huomioon työeläkeindeksillä tarkistettu ansioeläke.



KUVA 8. Esimerkkejä nettoeläkkeen kehityksestä 2010–2020

Kummallakin tavalla laskettuna nettoeläke oli vuonna 2015 lähes 20 euroa suurempi kuin alun perin. Vuosina 2016–2019 alkava nettoeläke aleni lähes 20 euroa ja edelleen jatkuva noin 13 euroa. Vuonna 2020 kummassakin tapauksessa nettoeläke kohoaa, 20–22 euroa/kk edelliseen vuoteen verrattuna.

Tässä tapauksessa eläketason muutokset vuosina 2010–2015 perustuivat työeläkeindeksin suhteellisen suotuisaan kehitykseen ja verotuksen muutoksiin. Vuoden 2015 jälkeen indeksileikkaukset ja -jäädtykset ovat alentaneet nettoeläkkeitä, kunnes vuonna 2020 kansaneläkkeen tasokorotus parantaa tilannetta.

2.6 Perhe-eläkkeet, eläkkeiden lapsikorotus, hoitotuet, vammaistuet ja veteraanietuudet

Perhe-eläkkeet, eläkkeiden lapsikorotus, hoitotuet, vammaistuet ja veteraanietuudet ovat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kehittyneet kansaneläkeindeksin mukaisesti vuosina

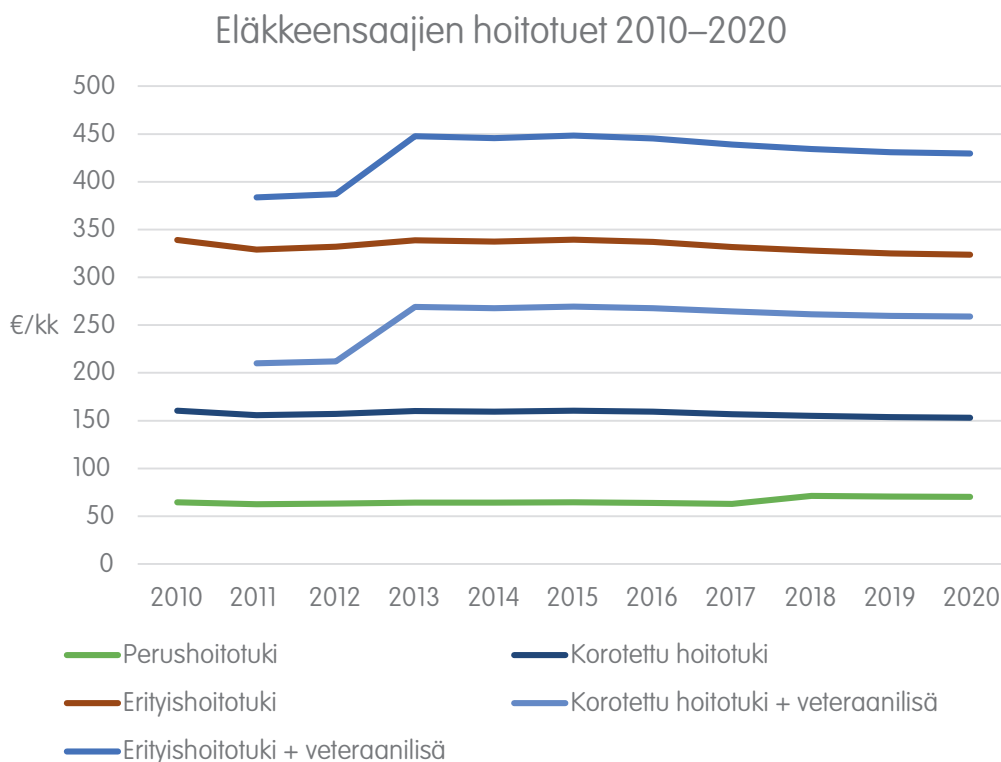
2010–2020. Siten niiden bruttoarvo on kehittynyt kuten todellinen kansaneläkeindeksi leikkauksineen ja jäädytyksineen kuvassa 1. Vuonna 2020 niiden reaaliarvo on yleensä vajaat 5 prosenttia pienempi kuin vuonna 2010. Verotus vaikuttaa vain perhe-eläkkeisiin, jolloin muutokset ovat olleet samankaltaiset kuin eläkeverotuksessa yleensä.

Poikkeuksia ovat seuraavat muutokset.

- Alinta hoitotukea eli perushoitotukea korotettiin vuonna 2018. Korotus oli 8,81 euroa silloisessa jäädytetyssä indeksitasossa. Alin hoitotuki kohosi 61,71 eurosta 70,52 euroon kuukaudessa.
- Sotaveteraanien etuuksiin ei tehty indeksileikkausta vuonna 2017, mutta ne jäädytettiin silti vuoden 2016 tasolle. Vuoden 2019 huhtikuussa näihin etuuksiin tehtiin normaali indeksitarkistusta vastaava korotus KEL-indeksin jäädytyksestä huolimatta. Nämä muutokset koskivat rintamalisää, ylimääräistä rintamalisää sekä hoitotuen veteraanilisää.
- Lisäksi lakialoitteen perusteella eduskunta päätti, että rintamalisä kohoaa 125 euroon huhtikuussa 2020.

Hoitotuen veteraanilisä otettiin käyttöön syyskuussa 2010. Sotaveteraanit voivat saada korotuksen hoitotukeen, jos kyse on korotetusta hoitotuesta (keskimmäinen taso) tai erityishoitotuesta (ylin hoitotuen taso). Veteraanilisä oli aluksi 50 euroa. Vuonna 2013 se kaksinkertaistettiin. Vuoden 2020 indeksitasossa se on 107,49 euroa kuukaudessa.

Seuraavassa kuvassa 9 on esitetty hoitotukien kehitys 2010–2020. Korotettu ja erityishoitotuki ilman veteraanilisää ovat vuonna 2020 reaalisesti vajaat 5 prosenttia pienempiä kuin vuonna 2010. Perushoitotuki on sen sijaan noin 9 prosenttia suurempi kuin vuonna 2010.



KUVA 9. Eläkkeensaajien hoitotukien kehitys 2010–2020

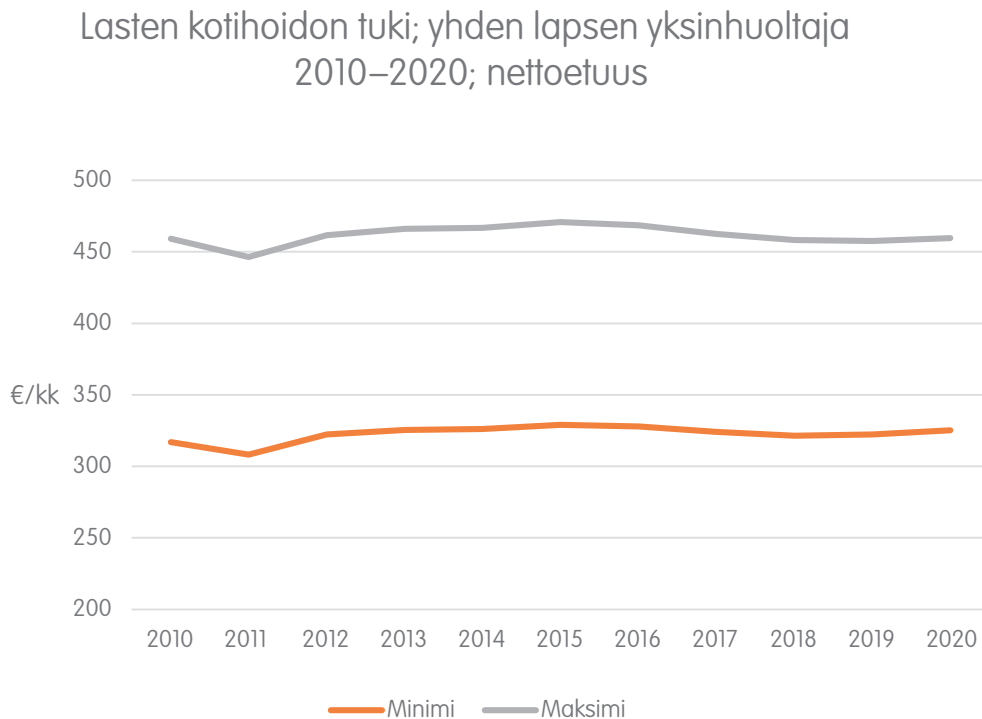
2.7 Lasten kotihoidon tuki

Lasten kotihoidon tuessa ei ole tarkastelukaudella tapahtunut muita rakenteellisia muutoksia kuin joustavan hoitorahan käyttöönotto vuoden 2014 alussa.

Lasten kotihoidon tuen euromäärät sidottiin kansaneläkeindeksiin maaliskuusta 2011 lähtien. Sen jälkeen etuuden eri osat ovat kehittyneet kansaneläkeindeksin mukaisesti leikkauksineen ja jäädytyksineen. Se koskee mm. kotihoidon tuen perusosaa, hoitolisän maksimimäärää ja sisarkorotuksia.

Tulorajoja, jotka vaikuttavat hoitolisän suuruuteen, ei ole missään vaiheessa sidottu indeksiin. Ne ovat edelleen saman suuruisia kuin vuonna 1997. Tämä merkitsee sitä, että tulotasoilla, jotka ovat maksimi- ja minimitasoon johtavien tulorajojen välissä, lasten kotihoidon tuki on reaalisesti supistunut enemmän kuin muissa tapauksissa.

Oheisessa kuvassa 10 on esitetty nettomääräisen lasten kotihoidon tuen maksimi- ja minimitasot 2010–2020, kun kyse on yhden lapsen yksinhuoltajasta. Jos lasten lukumäärä tai perheen kokoonpano on erilainen, voidaan olettaa, että kotihoidon tuen maksimi- ja minimitasojen kehitys on ollut suhteellisesti samanlainen kuin tässä yksinkertaisessa esimerkissä.



KUVA 10. Esimerkkejä lasten kotihoidon tuen kehityksestä 2010–2020

Tällaisissa tapauksissa bruttotuen reaaliarvo on vuonna 2020 lähes 5 prosenttia pienempi kuin vuonna 2010. Alennus voi kuitenkin olla 9 prosentin luokkaa, jos hoitolisä on jossain minimi- ja maksimitason välissä. Hoitolisän tuloharkintaan vaikuttavien tulorajojen pitäminen ennallaan siirtää kotihoidon tuen saajia alempiin tukiluokkiin, vaikka perheiden ansiot kehittyisivät vain yleisen hintakehityksen mukaisesti. Verotuksen muutosten vuoksi nettoetuksien muutos on kuitenkin maltillisempi. Esimerkkitapauksissa kotihoidon tuki nettona on vuonna 2020 melko tarkkaan samalla tasolla kuin vuonna 2010. Erot ovat yhden prosentin luokkaa.

2.8 Opintotuki

Opintotuessa on tarkastelukaudella 2010–2020 tapahtunut melko paljon muutoksia.

Opintorahat sidottiin indeksiin 1.8.2014 lähtien. Sen jälkeen tehtiin kuitenkin vain yksi indeksikorotus 1.8.2015, kunnes opintorahojen indeksisidonnaisuus poistettiin.

Uusien korkeakouluopiskelijoiden opintorahoja korotettiin 1.8.2014 lähtien. Korotus oli suhteellisen suuri, 12,5 prosenttia. Kolmen vuoden kuluttua 1.8.2017 lähtien kuitenkin kaikkien korkeakouluopiskelijoiden opintorahat alennettiin toisen asteen opiskelijoiden opintorahojen tasolle. Se merkitsi tapauksesta riippuen 36–86 euron alennusta kuukausittaiseen opintorahaan.

Vuoden 2018 alussa otettiin käyttöön opintorahan huoltajalisä 75 euron suuruisena. Se maksetaan opiskelijoille, joilla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia.

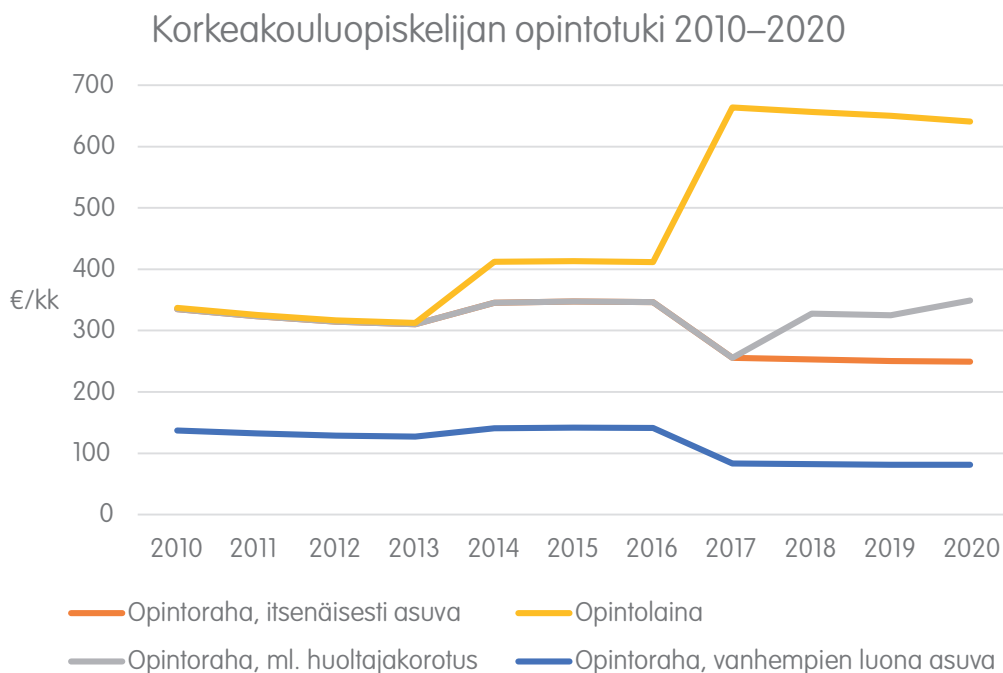
Vuoden 2019 alussa otettiin käyttöön toisen asteen opiskelijoiden oppimateriaalilisä 46,80 euron suuruisena. Se on sidottu vanhempien tuloihin. Liian suuret tulot estävät lisäsaamisen.

Rinteen hallituksen ensimmäinen budjetti kohottaa huoltajalisän noin 100 euroon vuoden 2020 alusta.

Opintorahat, mukaan luettuna huoltajalisä ja oppimateriaalilisä sidotaan uudelleen kansaneläkeindeksiin 1.8.2020 lähtien.

Valtion takaamia opintolainoja on korotettu 2014 ja 2017. Vuonna 2014 tuli voimaan tutkinnon suorittamiseen kytketty opintolainahyvitys, joka on 40 prosenttia opintolainasummasta siltä osin kuin se ylittää 2 500 euroa. Se korvaa aikaisemman verotuksen opintolainavähennyksen. Vanhempien tulojen vaikutusta opintorahoihin on eräiltä osin lievennetty. Opintorahaan vaikuttavat opiskelijoiden omien tulojen rajat on sidottu indeksiin (työeläkelakien palkkakertoimeen) vuodesta 2008.

Oheisessa kuvassa 11 on esitetty muutamien keskeisten opintotukierien reaalin kehitys korkeakouluopiskelijoilla. Varsinaisten opintorahojen reaalin kehitys on ollut 2010-luvulla



KUVA 11. Korkeakouluopiskelijan opintotuen kehitys 2010–2020

selvästi negatiivinen. Korkeakouluopiskelijoilla opintoraha on voinut pienentyä reaalisesti yli neljänneksen. Huoltajalisä kohentaa tilannetta pienellä osalla opiskelijoista.

Tässä oletetaan, että pelkän opintotuen saaja ei yleensä maksa opintorahasta veroa. Siihen vaikuttaa kunnallisverotuksen perusvähennyksen ohella opintorahavähennys, jonka enimmäismäärä on 2 600 euroa.

Asumistukien vaikutusta opintotukeen käsitellään erikseen.

2.9 Lapsilisät, elatustuki ja äitiysavustus

Lapsilisä on tarkastelukaudella leikattu kahdesti: vuoden 2015 alussa ja vuoden 2017 alussa. Vuoden 2015 leikkaus oli 8,1 prosenttia, mutta se ei koskenut yksinhuoltajakorotusta. Vuoden 2017 leikkaus oli 0,91 prosenttia, ja sekään ei koskenut yksinhuoltajakorotusta.

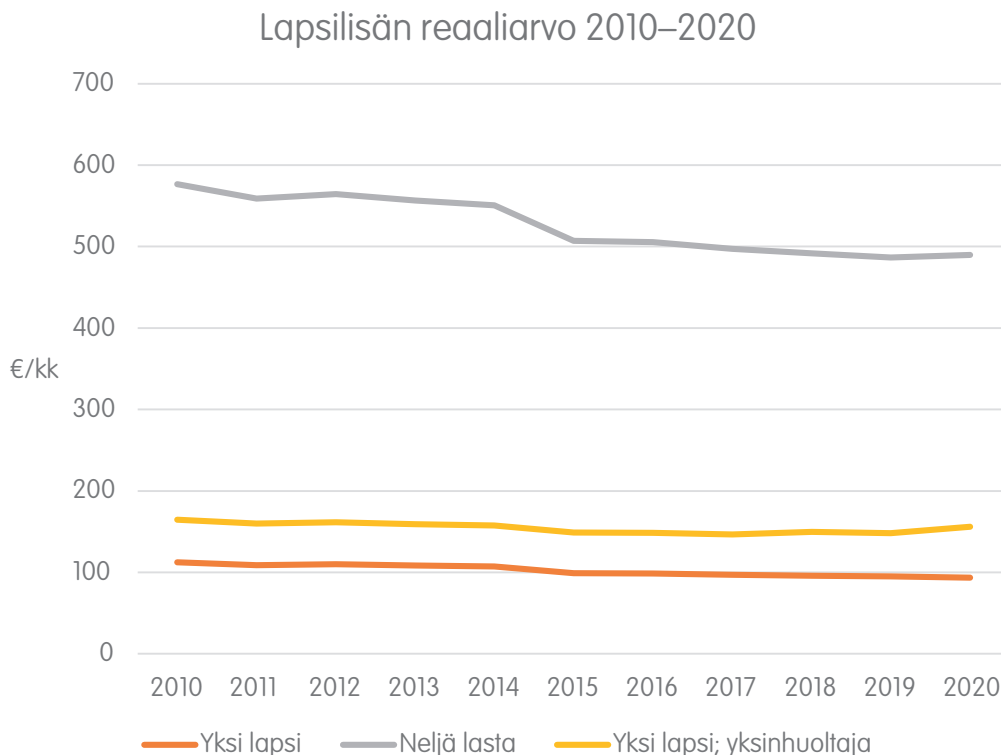
Lapsilisät sidottiin indeksiin maaliskuusta 2011 lähtien. Indeksitarkistus toteutui vain kaksi kertaa, 1.3.2011 ja 1.1.2012, kunnes lapsilisien indeksisuoja poistettiin.

Lapsilisien yksinhuoltajakorotusta korotettiin 4,75 eurolla vuoden 2018 alussa.

Vuoden 2020 alusta korotettiin neljännen ja viidennen lapsen lapsilisää kymmenellä eurolla sekä yksinhuoltajakorotusta samoin kymmenellä eurolla.

Lapsilisien reaaliarvot ovat selvästi alentuneet 2010-luvulla leikkausten ja indeksisuojan puuttumisen vuoksi. Jos kyse ei ole yksinhuoltajasta, aleneminen on 14–17 prosenttia. Yksinhuoltajilla reaaliarvon menetys on 5–7 prosenttia. Oheisessa kuvassa 12 on esitetty lapsilisän reaaliarvojen kehitys muutamissa tapauksissa.

Elatustuki on sidottu suoraan elinkustannusindeksiin kansaneläkeindeksin asemesta. Indeksileikkaukset ja -jäädätykset eivät ole sitä koskeneet. Vuoden 2020 alusta elatustukea korotettiin 7 eurolla vuoden 2019 indeksitasossa laskien. Kun lisäksi otetaan huomioon



KUVA 12. Lapsilisän reaaliarvon kehitys 2010–2020

indeksitarkistus, elatustuki yhdestä lapsesta nousi 158,74 eurosta 167,01 euroon eli 8,27 euroa kuukaudessa.

Äitiysavustus korotettiin 140 eurosta 170 euroon vuoden 2018 alusta lähtien. Äitiysavustusta, joka yleensä maksetaan äitiysavustuspakkauksena, ei ole sidottu indeksiin.

2.10 Asumistuet

Asumistuen suurimmat muutokset koskevat yleistä asumistukea, joka uudistettiin vuonna 2015. Tuolloin yksinkertaistettiin järjestelmää, joka perustui aiemmin hyvin yksityiskohtaiseen vuosittain vahvistettaviin normeihin. Asuntojen pinta-ala- ja ikäluokituksesta luopuminen yleensä ottaen väljensi asumistuen normeja, joskin joissakin tapauksissa hyväksyttävä enimmäisasumismeno on aikaisempaa pienempi. Mutkikkaisiin omavastuutaulukoihin perustunut tuloharkinta korvattiin yksinkertaisemmalla kaavalla, joka suosii lapsiperheitä verrattuna saman kokoiisiin vain aikuisista koostuviin ruokakuntiin.

Syyskuussa 2015 tuli voimaan 300 euron ns. suojaosa työtuloille. Se kohensi pientä työtuloa saavien asumistukea suhteellisen paljon. Koska suojaosa on yksilökohtainen, sen vaikutus on tuntuva, jos perheessä esimerkiksi kahdella aikuisella on työtuloja.

Yleinen asumistuki joutui kuitenkin pian erinäisten leikkausten kohteeksi. Jo 2016 tuloharkintaa jyrkennettiin hieman. Kansaneläkeindeksin leikkaus ja jäädytys vaikutti tuloharkinnan parametreihin vuosina 2017–2019. Enimmäisasumismenojen tarkistamista vuokra-indeksillä lykättiin ja lopulta enimmäisasumismenot sidottiin kuluttajahintaindeksiin. Ensimmäinen tarkistus toteutettiin vasta 2019. Vuonna 2017 kolmannen ja neljännen kuntaryhmän (keskisuuret kaupungit ja maaseutu) hyväksyttävistä enimmäisasumismenoista alennettiin.

Eläkkeensaajien asumistuessa on tapahtunut vähemmän muutoksia. Kansaneläkeindeksin leikkaukset ja jäädytykset ovat osittain tiukentaneet eläkkeensaajien asumistuen ehtoja. Huomioon otettavia enimmäisasumismenoja ei tarkistettu vuosina 2016 ja 2017.

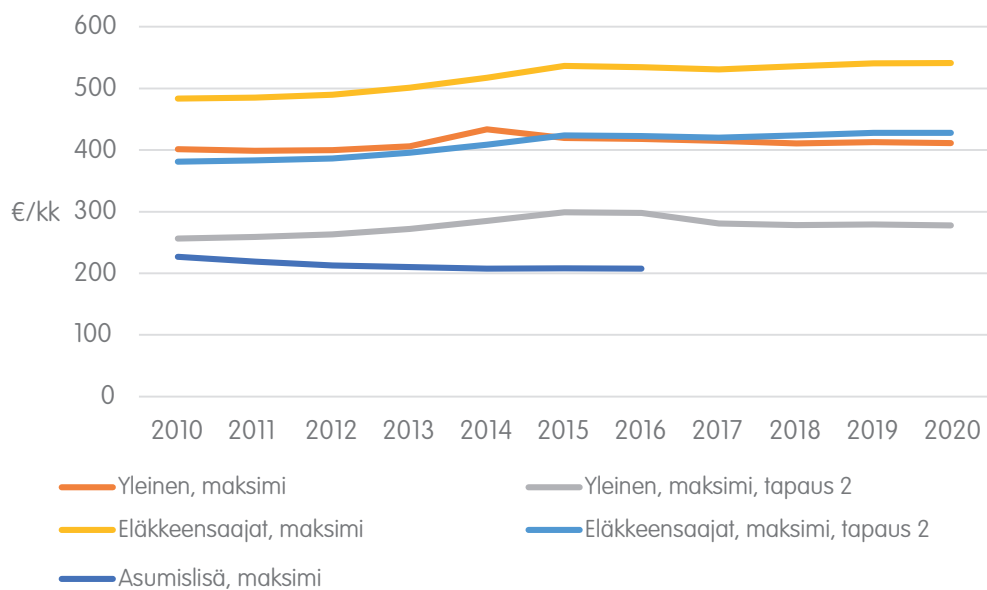
Syyslukukauden 2017 alussa opiskelijat siirrettiin suurimmaksi osaksi yleisen asumistuen piiriin. Asumislisä rajautui muutamille erityisryhmille (asuntolat, Ahvenanmaa, ulkomailla opiskelevat). Yleinen asumistuki voi etenkin yksin asuville opiskelijoille tuottaa suuremman tuen kuin asumislisä. Toisaalta yleisessä asumistuessa tuloharkinta on tiukempi ja puolison tulot vaikuttavat siihen toisin kuin asumislisässä.

Vuoden 2020 alusta tehtyyn takuueläkkeiden ja kansaneläkkeiden korotukseen liittyy eläkkeensaajien asumistuen parametrien muutos, jolla estetään asumistuen pienentyminen tässä yhteydessä. Se tapahtuu lisäomavastuun tuloarvoja nostamalla ja kaavaa muuttamalla. Käytännössä se merkitsee sitä, että asumistuki kohoaa hieman reaalisesti niillä tulotasoilla, jotka eivät oikeuta täyteen vaan osittaiseen asumistukeen.

Koska asumistuissa on varsin monta parametria, asumistuen muutoksia on vaikea kuvata yksinkertaisella taulukolla tai esimerkkikuviolla. Tässä tyydytään keskeisten järjestelmien maksimitukien kuvaamiseen tietyillä oletuksilla (kuva 13). Maksimituki on laskettu yksin asuville. Yleisessä asumistuessa maksimituki viittaa tukeen Helsingissä sellaisessa asunnossa, joka vanhassa järjestelmässä kuului uusimpaan ikäluokkaan. Maksimituki tapauksessa 2 viittaa neljännen kuntaryhmän vuokra-asuntoon vanhassa ikäluokassa. Eläkkeensaajilla vastaavat vaihtoehdot ovat asunto pääkaupunkiseudulla ja asunto kolmannessa kuntaryhmässä eli lähinnä maaseudulla ja pienissä kunnissa.

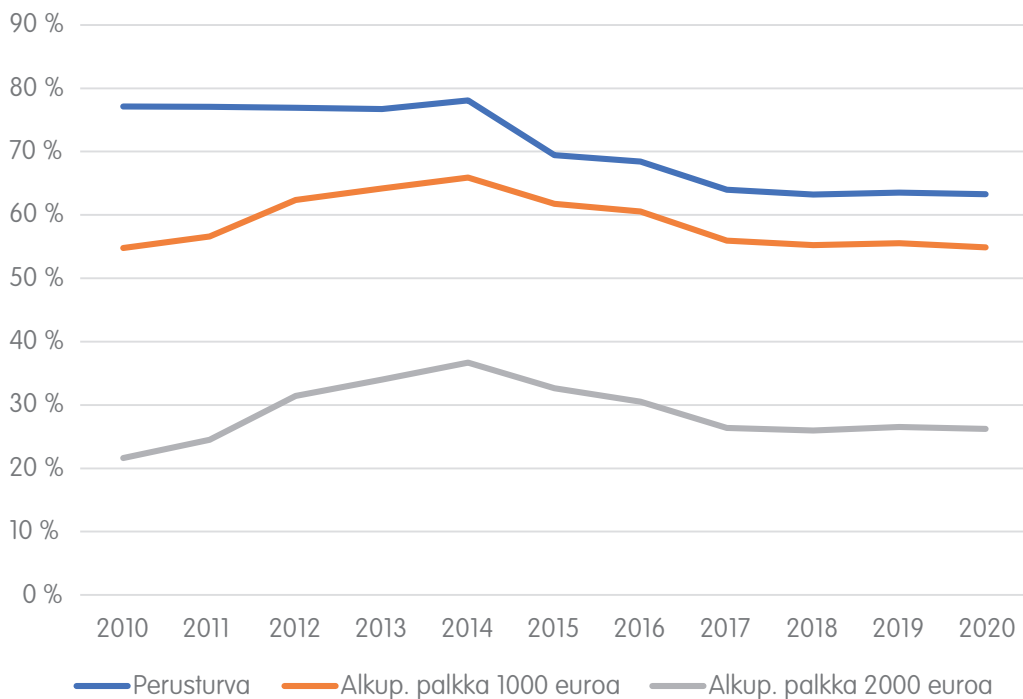
Maksimituet yleisessä asumistuessa kasvoivat jonkun verran vuoden 2015 uudistuksen yhteydessä. Sen jälkeen muutokset ovat olleet enemmänkin toiseen suuntaan, mutta eivät kovin voimakkaasti. Myös eläkkeensaajien maksimiasumistuki kasvoi jonkin verran vuoteen 2015 asti, missä näkyy tuen asumismenonormien melko antelias tarkistamistapa. Opiskeli-

Asumistukien kehitystä 2010–2020: maksimituki yksin asuvalle



KUVA 13. Esimerkkejä maksimiasumistuesta

Asumistuen osuus vuokrasta 2010–2020



KUVA 14. Esimerkkejä asumistuen ja vuokrien suhteesta 2010–2020

joiden asumislisään ei taasen tällä välin tehty mitään indeksitarkistuksia, mikä alensi sen reaalista merkitystä.

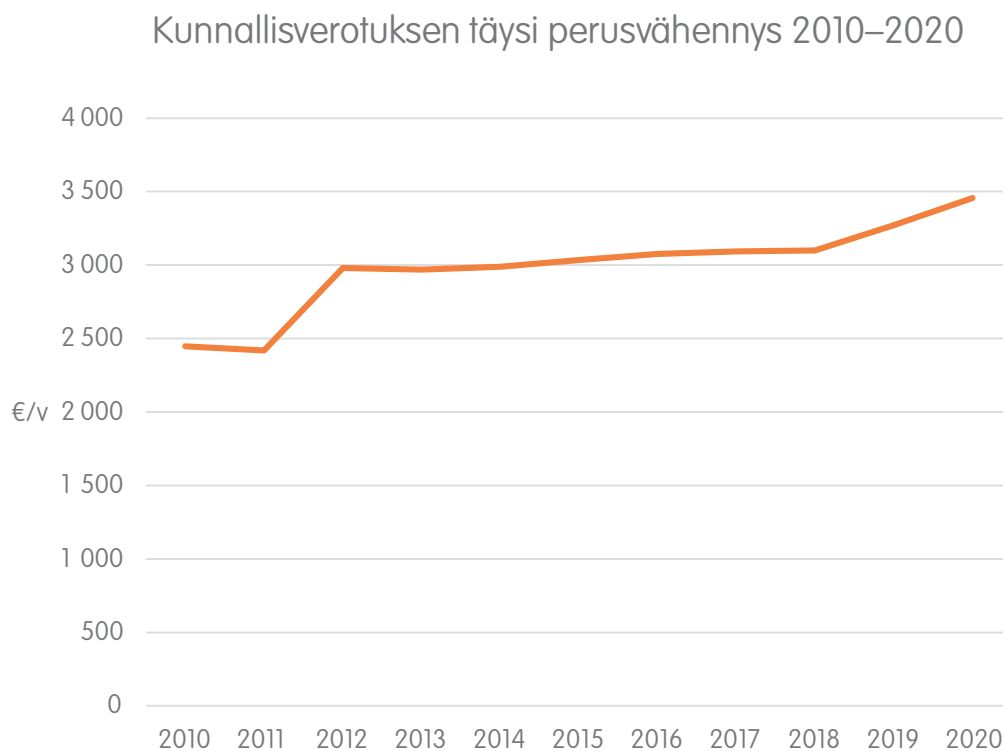
Asumistukien suhdetta vuokrakehitykseen voidaan tarkastella esimerkkitapauksen varassa. Tässä on kyse yksin asuvasta työttömästä henkilöstä kolmannessa kuntaryhmässä. Työttömyysturva vuonna 2010 määräytyy sen mukaan, onko palkkatulo ennen työttömyyttä ollut 0, 1 000 euroa tai 2 000 euroa kuukaudessa. Vuokra vastaa keskivuokraa vuonna 2010. Palkkaa korotetaan ansiotasoindeksillä ja vuokraa vuokraindeksillä. Lasketaan työttömyysturva ja asumistuki eri vuosille eri tapauksissa. Asumistuen osuus vuokrasta on esitetty kuvassa 14.

Nähdään, että 2010-luvun alkupuoliskon suosiollisemman kehityksen jälkeen asumistuen suhde vuokraan on alentunut esimerkkitapauksissa. Asumistuella korvattun vuokran osuus on voinut pienentyä 10–15 prosenttiyksikköä tapauksesta riippuen. Tulokseen vaikuttavat enimmäisasumismenonormin alentaminen ja jäädytys sekä myös tuloharkinnan kiristyminen.

2.11 Verotus

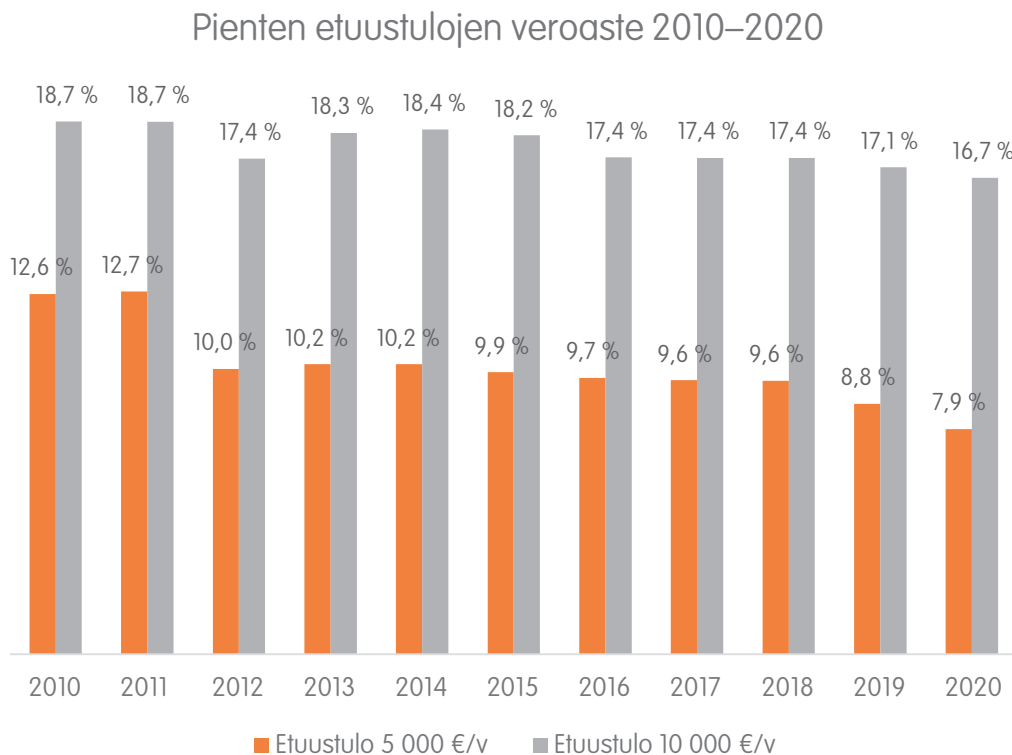
Verotuksen muutokset vaikuttavat tietenkin perusturvan tasoon, jos kyse on veronalaisista etuuksista. 2010-luvulla tässä ei ole tapahtunut kovin suuria periaatteellisia muutoksia.

Kunnallisverotuksen perusvähennys rajoittaa pienten tulojen verotusta. Täysimääräistä perusvähennystä on useimpina vuosina tarkistettu suunnilleen inflaation tahdissa. Vuosina 2012, 2019 ja 2020 korotus on ollut jonkin verran inflaatiota suurempi (kuva 15). Lisäksi vähennyksen alenemakerrointa on loivennettu 2014 ja 2015 minkä ansiosta vähennyksen vaikutus ylittää selvästi aikaisempaa suuremmille tulotasoille.



KUVA 15. Kunnallisverotuksen täysi perusvähennys reaalisesti vuosina 2010–2020

Kunnallisverotuksen perusvähennyksen muutokset näkyvät lähinnä pienten etuustulojen verotuksen keventymisenä joinakin vuosina. Kuvassa 16 on esitetty veroaste kahdella vuositulotasolla 5 000 euroa ja 10 000 euroa olettamalla reaalisesti ennallaan pysyvä bruttotulo (vuoden 2018 hintatasossa). Jos etuustulo on 5 000 euroa, veroaste on vuonna 2020 4,7 prosenttia alempi kuin vuonna 2010. Jos etuustulo on 10 000 euroa, vastaava veroasteen pienentyminen on 2 prosenttiyksikköä. Suuremmilla tulotasoilla muutos on pienempi tai jopa toisen suuntainen mm. keskimääräisen kunnallisveroprosentin nousun vuoksi.

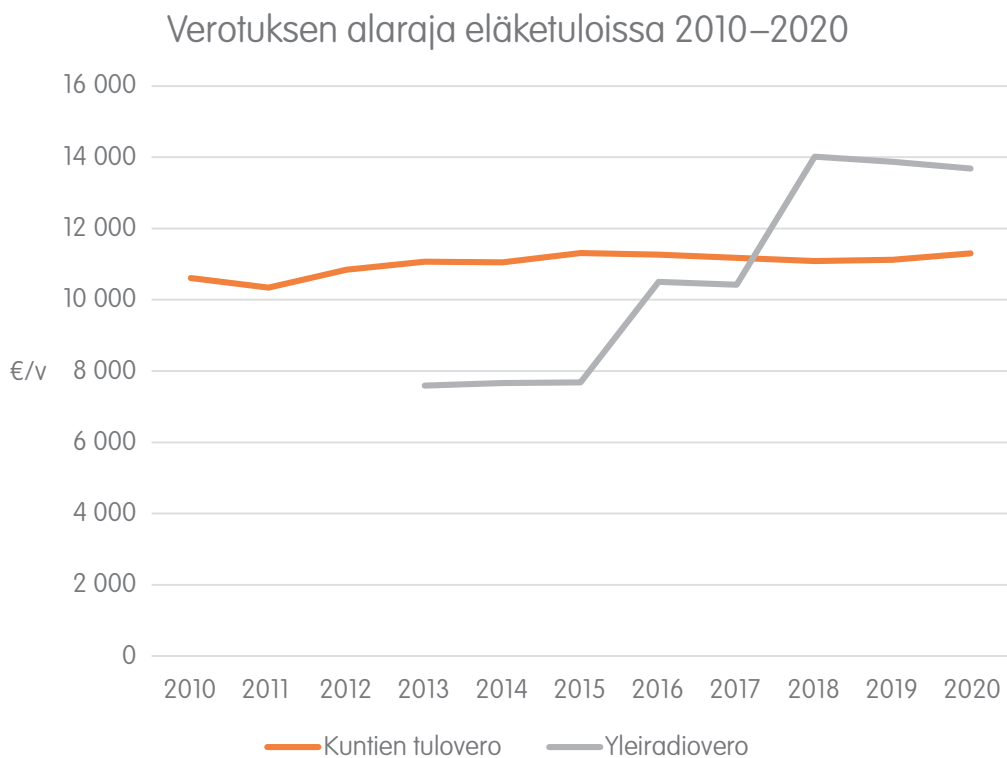


KUVA 16. Pienten etuustulojen veroaste 2010–2020

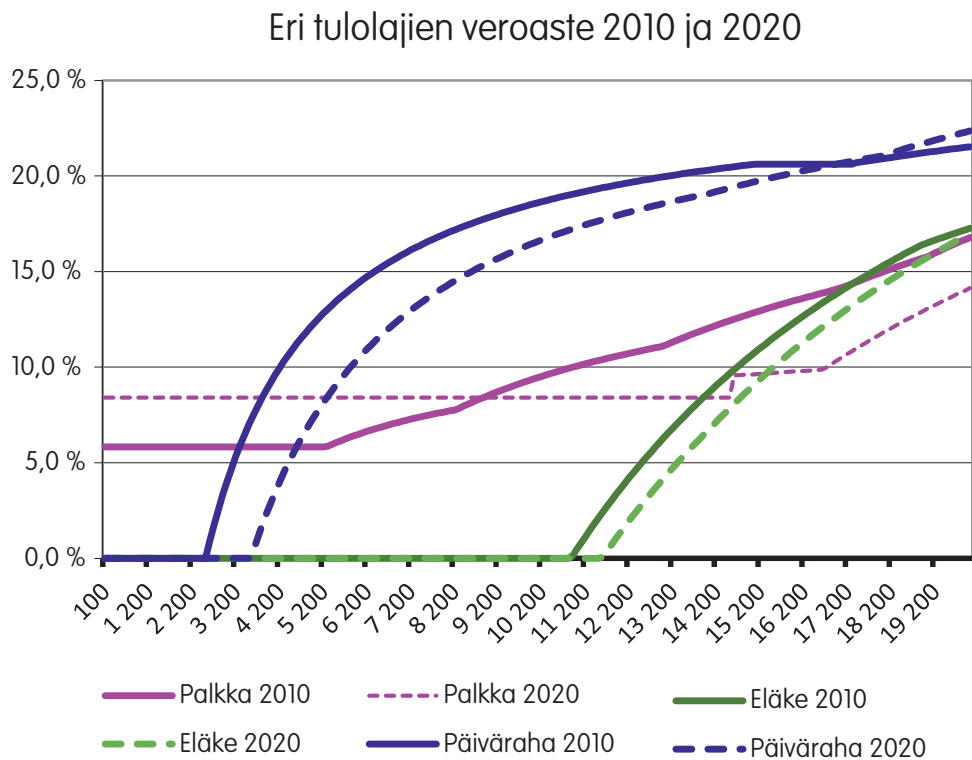
Eläkkeiden verotuksessa olennainen raja on perusvähennyksen ja eläketulovähennyksen yhdessä muodostama alin verotettavan tulon raja kunnallisverotuksessa. Tämä raja on 2010-luvulla kehittynyt suhteellisen tasaisesti vähitellen nousen. On kuitenkin huomattava, että vuonna 2013 käyttöön otetussa yleisradioverossa verotettavan tulon alaraja oli pienempi vuosina 2013–2017 (kuva 17).

Eläketulovähennysten vaikutus ylittää nykyisin yli 40 000 euron vuosituloihin, kun otetaan huomioon myös valtionverotuksen eläketulovähennys. Vuonna 2020 vähennyksen vaikutus häviää tulotasolla 42 100 euroa.

Voidaan myös tehdä vertailu tärkeimpien tulolajien veroasteesta 2010 ja 2020 kuten kuviossa 18. Tässä katsotaan pienehköjä alle 20 000 euron vuosituloja vuoden 2020 reaali-tasossa, ja kuten muuallakin tässä aineistossa, oletetaan että henkilöllä on vain yhdenlaista tuloa verovuoden aikana. Nähdään, että pienten päivärahatulojen ja pienten eläketulojen verotus on suhteellisesti jonkin verran keventynyt. Sen sijaan pienten palkkatulojen verotus on noin 9 000 euron vuosituloon asti kiristynyt sosiaaliturvamaksujen korotusten vuoksi. Sitä suurempien palkkatulojen verotus taasen on keventynyt.



KUVA 17. Verotuksen alaraja eläketuloissa 2010–2020



KUVA 18. Eri tulolajien veroaste 2010 ja 2020

Muita pienituloisten asemaan vaikuttavia veroperusteita on esitetty taulukossa 5. Esimerkiksi palkasta suoraan perittävät sosiaaliturvamaksut ovat merkittäviä pientä tötuloa saaville, sillä niihin eivät vaikuta verovähennykset. Näitä ovat työeläke ja työttömyysvakuutusmaksut sekä sairausvakuutuksen päivärahamaksu.

TAULUKKO 5. Pienituloisten kannalta tärkeitä veroperusteita 2010–2020 (euromäärät nimellisarvoja)

Vuosi	Kunnallis- verotuksen perus- vähennys	Valtion tulo- vero- asteikon alaraja	Tulon- hankkimis- vähennys	Valtion työtulo- vähennyksen enimmäis- määrä	Kunnallis- verotuksen täysi eläke- tulo- vähennys	Työ- eläke- maksu	Työttö- myys- vakuutus- maksu	Sairvak. päivä- raha- maksu	Saira- hoito- maksu, palkka- tulo	Saira- hoito- maksu, etuus- tulo
2010	2 200	15 200	620	650	8 130	4,50 %	0,40 %	0,93 %	1,47 %	1,64 %
2011	2 250	15 600	620	740	8 170	4,70 %	0,60 %	0,82 %	1,19 %	1,36 %
2012	2 850	16 100	620	945	8 530	5,15 %	0,60 %	0,82 %	1,22 %	1,39 %
2013	2 880	16 100	620	970	8 880	5,15 %	0,60 %	0,74 %	1,30 %	1,47 %
2014	2 930	16 300	620	1 010	8 950	5,50 %	0,65 %	0,84 %	1,32 %	1,49 %
2015	2 970	16 500	620	1 025	9 140	5,70 %	0,65 %	0,78 %	1,32 %	1,49 %
2016	3 020	16 700	620	1 260	9 100	5,70 %	1,15 %	0,82 %	1,30 %	1,47 %
2017	3 060	16 900	750	1 420	9 030	6,15 %	1,60 %	1,58 %	0,00 %	1,45 %
2018	3 100	17 200	750	1 540	9 030	6,35 %	1,90 %	1,53 %	0,00 %	1,53 %
2019	3 305	17 600	750	1 630	9 050	6,75 %	1,50 %	1,54 %	0,00 %	1,61 %
2020	3 540	18 100	750	1 770	9 230	7,15 %	1,25 %	1,18 %	0,68 %	1,65 %

2.12 Toimeentulotuki

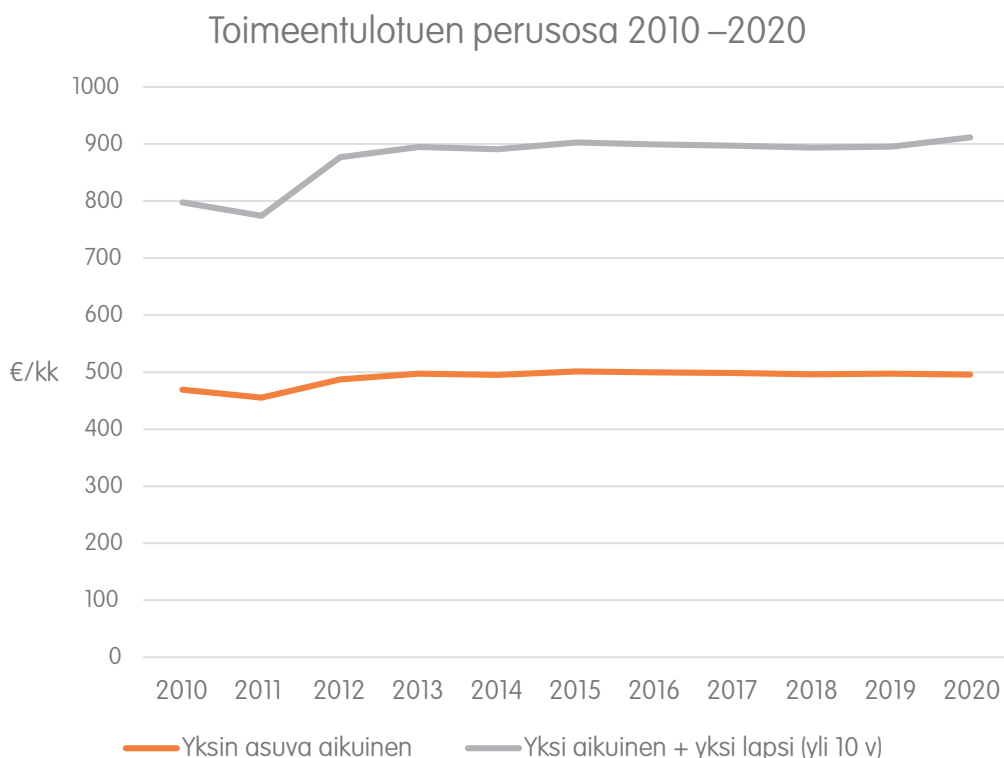
Toimeentulotuessa ei ole 2010-luvulla tapahtunut kovin suuria muutoksia. Toimeentulotuen perusosaan ei ole tehty leikkauksia, vaan normaalia (leikkaamatonta) KEL-indeksiä vastaavat tarkistukset on tehty joka vuosi. Vuonna 2012 perusosaan tehtiin 6 prosentin tasokorotus. Lisäksi yksinhuoltajan perusosa määriteltiin 10 prosenttia normaalia ensimmäisen aikuisen perusosaa suuremmaksi. Vuoden 2020 alusta tämä korotus nostetaan 14 prosenttiin. Sitä perustellaan sillä, että näin myös toimeentulotukea saavat yksinhuoltajat hyötyvät lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen korotuksesta.

Perustoimeentulotuen siirtäminen kunnilta Kelan vastuulle vuonna 2017 on ilmeisesti vähentänyt toimeentulotuen alikäyttöä ja tuonut toimeentulotuen piiriin sellaisia kotitalouksia, jotka muuten eivät olisi hakeneet toimeentulotukea.

Kuvassa 19 on esitetty toimeentulotuen perusosan kehitys kahdessa esimerkkitalouksessa.

Toimeentulotuen reaalitason säilyttäminen ja muiden perusturvaetuuksien leikkaaminen merkitsee monissa tapauksissa toimeentulotukiriippuvuuden kasvua. Taulukossa 6 on esimerkkilaskelma seuraavin perustein:

- Työtön asuu asumistuen kolmannessa kuntaryhmässä.
- Lähtökohtana vuonna 2010 on keskimääräinen asumistuen vuokra yksin asuville kolmannessa kuntaryhmässä. Vuokraa korotetaan vuosittain vuokraindeksillä.
- Työttömälle lasketaan työttömyysturva palkkatason mukaan. Jos palkka on pieni tai sitä ei ole lainkaan, työtön on oikeutettu vain peruspäivärahaan.
- Lähtökohdaksi otetaan vuosi 2010. Siitä eteenpäin palkkoja korotetaan ansiotasoindeksillä ja vuokraa vuokraindeksillä. Kullekin vuodelle lasketaan kyseisen vuoden perustein työttömyysturva, siitä perittävä vero, asumistuki ja toimeentulotuki.



KUVA 19. Esimerkkejä toimeentulotuen perusosan kehityksestä 2010–2020

TAULUKKO 6. Esimerkilaskelma työttömyysturvan ja toimeentulotuen suhteesta

Alkup. palkka v. 2010	Päiväraha v. 2019	Toimeentulotuki, €/kk											
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
0	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
100	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
200	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
300	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
400	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
500	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
600	696,60 €	48,99 €	50,61 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
700	696,60 €	46,84 €	43,91 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
800	696,60 €	36,55 €	32,13 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	44,95 €	48,19 €	78,31 €	86,58 €	89,57 €	73,75 €	
900	770,96 €	17,47 €	15,46 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	15,43 €	19,15 €	48,54 €	56,50 €	59,26 €	59,15 €	
1000	814,05 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	30,86 €	38,80 €	41,57 €	37,50 €	
1100	857,14 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	13,17 €	21,09 €	23,89 €	19,86 €	
1200	900,23 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
1300	943,33 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	
1400	986,42 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	

Nähdään, että vuosina 2012–2014 esimerkin työtön ei ole oikeutettu toimeentulotukeen. Tähän vaikutti vuonna 2012 toteutettu työttömien perusturvan tasokorotus. Sitä ennen vuosina 2010 ja 2011 oikeus toimeentulotukeen syntyi perusturvan tasolla. Vuodesta 2015 eteen-

päin toimeentulotuen tarve kasvaa vuosi vuodelta, kunnes vuonna 2020 toimeentulotuen tarve hieman pienenee.

2.13 Yhteenvetoa

Yhteenvetona edellä esitetystä etuus- ja verotarkastelusta voidaan esittää muutamia huomioita. Vuosina 2010–2020 kehitys on ollut melko epäyhtenäistä. Alkuvaiheessa perusturvassa tapahtui myönteisiä muutoksia, kun esimerkiksi takuueläke säädettiin, työttömien perusturvaan sekä toimeentulotukeen tehtiin tasokorotus ja etuuksien indeksisuoja laajennettiin. Vuonna 2014 myös opintorahoja korotettiin. Verotuksen muutokset, erityisesti perusvähennyksen korotukset, tukivat muutosta.

Pian kuitenkin suunta muuttui ja kuvaan tulivat etuuksien leikkaukset sekä indeksileikkaukset ja -jäädytykset. Jo vuonna 2013 lapsilisien indeksisuoja poistettiin. Muodossa tai toisessa nämä muutokset koskivat lähes kaikkia etuuslajeja ja väestöryhmiä, erityisesti kuitenkin työttömiä, joille leikkauksia ei miltään osin kompensoitu. Lähinnä vain toimeentulotuki jäi leikkausten ja jäädytysten ulkopuolelle. Samanaikaisesti toteutettiin joitakin pieniä korotuksia melko hajanaisesti mm. takuueläkkeessä, yksinhuoltajien lapsilisän korotuksessa, sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahassa, äitiysavustuksessa ja alimmassa hoitotuessa. Opintotukea laajennettiin opintorahan huoltajakorotuksella. Sotaveteraanien etuuksissa indeksileikkauksia ja -jäädytyksiä ei toteutettu yhtä laajasti kuin muuten kansaneläkkeissä.

Vuonna 2020 kehityksen suuntaa muuttuu ainakin osittain. Leikkauksia ja indeksijäädytyksiä ei jatketa. Työttömyysturvan aktiivimalli puretaan. Erityisesti pienten eläkkeiden saajille muutos on suotuisa. Myös työttömien peruspäivärahan ja sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan korotus on syytä noteerata. Toisaalta esim. lapsilisissä, elatustuessa ja opintotuessa muutokset ja korjaukset ovat suhteellisen pieniä.

Edellä esitetyissä laskelmissa etuuksien ja nettotulojen nimellisarvot on korjattu kulutajahintaindeksillä eri vuosien tasoon. Olisi perusteltua tehdä vertailu myös esimerkiksi ansiotasoindeksiin, mikä antaisi enemmän viitteitä suhteellisten tuloerojen kehityksestä (ks. kuva 2 eri indeksien kehityksestä).

3 Simulointilaskelmia tulojaon kehityksestä vuosina 2015–2020

Seuraavaksi lainsäädännön muutoksia vuosina 2015–2020 arvioidaan simulointilaskelmien avulla. SISU-mikrosimulointimallilla on tehty simulointeja vuosien 2015–2020 lainsäädännöstä seuraavin oletuksin ja periaattein.

- Pohja-aineistona on vuoden 2017 aineisto, josta on poistettu ns. laitosväestö.
- Vuoden 2017 aineistoon on sovellettu vuosien 2015–2019 lainsäädäntöä sekä vuoden 2020 lainsäädäntöä siltä osin kuin se on tiedossa. Simuloinnissa otetaan siis huomioon vain lainsäädännön muutokset; ei esimerkiksi työllisyyden muutoksia ja sellaisia tulojen muutoksia, jotka ovat lainsäädännöstä riippumattomia.
- Eri vuosien lainsäädäntö on tehty vertailukelpoiseksi muuntamalla lainsäädännön euromääräiset parametrit vuoden 2017 tasoon kuluttajahintaindeksillä. Näin pyritään vertaamaan eri vuosien ”reaalista” eli hintatason muutoksista puhdistettua lainsäädäntöä.
- Simulointimalli ei sisällä valmiina ns. aktiivimallin vaikutusta työttömyysturvaan. Aktiivimallin vaikutuksia on arvioitu alentamalla satunnaisesti joka kolmannen työttömyysturvaa saavan henkilön päivärahatuloja 4,65 prosenttia vuosina 2018 ja 2019. Luultavasti tämä menettely hieman aliarvioi aktiivimallin vaikutuksia esim. köyhyyteen, koska tiedetään aktiivimallin leikkausten painottuneen enemmän pitkäaikaistyöttömiin ja muihin heikossa asemassa oleviin.
- Lisäksi on tehty kontrafaktuaalinen simulointi vuodelle 2019 olettamalla, että indeksileikkauksia ja -jäädätyksiä ja muita keskeisiä perusturvan leikkauksia ei olisi tehty vuoden 2012 jälkeen. Työttömien peruspäiväraha, sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha, kansaneläkkeet, hoitotuet ja vammaistuet, eläkkeiden lisät, opintorahat ja lapsilisät on laskettu uudestaan olettamalla, että vuosina 2013–2019 ei olisi tehty leikkauksia, indeksileikkauksia tai jäädätyksiä. Myös yleisen ja eläkkeensaajien asumistuen tuloajat on määritelty uudestaan, mutta enimmäisasumismenoja ei ole muutettu. Jos joiltakin osin todellinen lainsäädäntö on ollut kontrafaktuaalista lainsäädäntöä edullisempi, on noudatettu todellista lainsäädäntöä.

On huomattava, että vertailukohtana käytetyt todellisen lainsäädännön simulointitulokset voivat joiltakin osin poiketa merkittävästi todellisista tilastotiedoista. Katso tarkemmin luku *Huomautuksia käsitteistä ja menetelmistä*.

Taulukossa 7 on yhteenveto simulointituloksista. Siinä on myös tarkemmin eritelty mm. köyhyysasteita sekä tulojen jakautuminen eri tulokymmenyksiin.

TAULUKKO 7. Yhteenveto simulointilaskelmista

Simulointituloksia vuosille 2015–2020 (2019KF = kontrafaktuaalinen simulointi)							
Muuttuja	2015	2016	2017	2018	2019	2019KF	2020
Gini	27,49	27,44	27,79	27,85	27,86	27,65	27,70
Köyhyysaste 60 %	12,42	12,54	13,22	13,19	13,23	12,92	12,89
Köyhyysaste 50 %	5,36	5,44	5,99	5,92	5,92	5,72	5,72
Köyhyysaste 40 %	1,88	1,91	2,26	2,21	2,17	2,08	2,13
Lapsiköyhyysaste	11,43	11,62	12,10	12,14	12,11	11,46	11,89
Vanhusköyhyysaste	11,49	11,81	12,48	12,38	12,70	12,52	11,82
Työllisten köyhyysaste	3,10	3,09	3,24	3,24	3,23	3,10	3,21
Ei-työllisten köyhyysaste	33,75	33,91	35,88	35,79	35,70	35,18	35,16
Miesten köyhyysaste	12,56	12,65	13,26	13,24	13,26	12,97	12,99
Naisten köyhyysaste	12,27	12,44	13,18	13,14	13,19	12,86	12,79
Köyhien lukumäärä	679 115	686 210	723 154	721 659	723 554	706 481	705 012
Köyhien lasten lukumäärä	120 681	122 630	127 736	128 183	127 803	120 962	125 554
Tulokymmenysten tulo-osuus							
1	4,09	4,09	3,98	3,99	4,00	4,03	4,03
2	5,51	5,51	5,44	5,43	5,43	5,46	5,46
3	6,46	6,47	6,41	6,39	6,39	6,42	6,41
4	7,36	7,37	7,34	7,33	7,33	7,35	7,34
5	8,28	8,29	8,29	8,27	8,28	8,29	8,28
6	9,23	9,25	9,26	9,25	9,26	9,26	9,26
7	10,30	10,32	10,34	10,34	10,35	10,34	10,34
8	11,64	11,66	11,69	11,70	11,71	11,68	11,69
9	13,66	13,68	13,73	13,74	13,75	13,71	13,72
10	23,47	23,40	23,50	23,54	23,54	23,45	23,46
Suhde ylin/alin 20 %	3,87	3,86	3,95	3,96	3,95	3,92	3,92
Suhde ylin/alin 10 %	5,74	5,72	5,90	5,90	5,89	5,82	5,82
Mediaanitulo, €/v	24 241	24 313	24 432	24 368	24 410	24 548	24 423

Seuraavissa taulukoissa 8 ja 9 on esitetty joitakin tuloksia simulointilaskelmista. Niissä on esitetty ensin keskeisten tulojakoindikaattorien sekä pienituloisten lukumäärän kehitys simuloituna 2015–2020. Pienituloisuusindikaattoreita kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi köyhyysindikaattoreiksi: köyhyysasteet ja köyhien lukumäärät. Lisäksi on esitetty toimeentulotukea saavien kotitalouksien lukumäärän simuloitu kehitys. Kolmannessa sarakkeessa on muutos edelliseen vuoteen verrattuna. Neljännessä sarakkeessa on kerrottu aktiivimallin vaikutus tulojako- ja köyhyysindikaattoreihin. Viidennessä sarakkeessa on tulos kontrafaktuaalisesta simuloinnista.

TAULUKKO 8. Simuloituja tulojakoindeksikaattoreita vuosille 2015–2020

Gini-kerroin				
Vuosi	Kerroin (%)	Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	27,49			
2016	27,44	-0,05		
2017	27,79	0,35		
2018	27,85	0,06	0,03	
2019	27,86	0,01	0,02	27,65
2020	27,70	-0,16		

Köyhysaste				
Vuosi		Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	12,42			
2016	12,54	0,12		
2017	13,22	0,68		
2018	13,19	-0,03	0,08	
2019	13,23	0,04	0,03	12,92
2020	12,89	-0,34		

Lapsiköyhysaste (<= 18 v)				
Vuosi		Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	11,43			
2016	11,62	0,19		
2017	12,10	0,48		
2018	12,14	0,04	0,10	
2019	12,11	-0,03	0,05	11,46
2020	11,89	-0,22		

Vanhusköyhysaste (>=65 v)				
Vuosi		Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	11,49			
2016	11,81	0,32		
2017	12,48	0,67	-0,02	
2018	12,38	-0,10	-0,01	
2019	12,70	0,32		12,52
2020	11,82	-0,88		

TAULUKKO 9. Simuloituja lukumäärätietoja vuosille 2015–2020

Köyhien (pienituloisten) lukumäärä				
Vuosi	Lukumäärä	Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	679 115			
2016	686 210	7 095		
2017	723 154	36 944		
2018	721 659	-1 495	4 426	
2019	723 554	1 895	1 709	706 481
2020	705 012	-18 542		

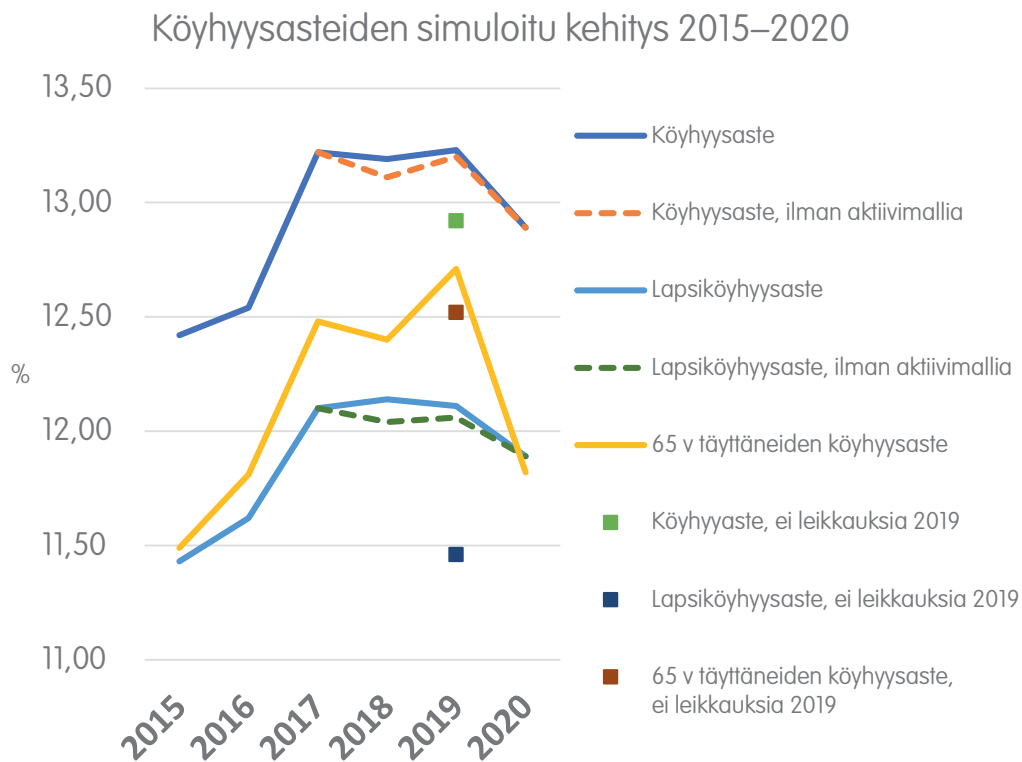
Köyhien (pienituloisten) lasten lukumäärä				
Vuosi	Lukumäärä	Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	120 681			
2016	122 630	1 949		
2017	127 736	5 106		
2018	128 183	447	1 121	
2019	127 803	-380	521	120 962
2020	125 554	-2 249		

Toimeentulotuen saajien lukumäärä				
Vuosi	Lukumäärä	Muutos	Aktiivimallin vaikutus	Kontrafakt.
2015	241 703			
2016	239 681	-2 022		
2017	237 138	-2 543		
2018	255 693	18 555	2 530	
2019	256 787	1 095	2 790	241 449
2020	250 767	-6 020		

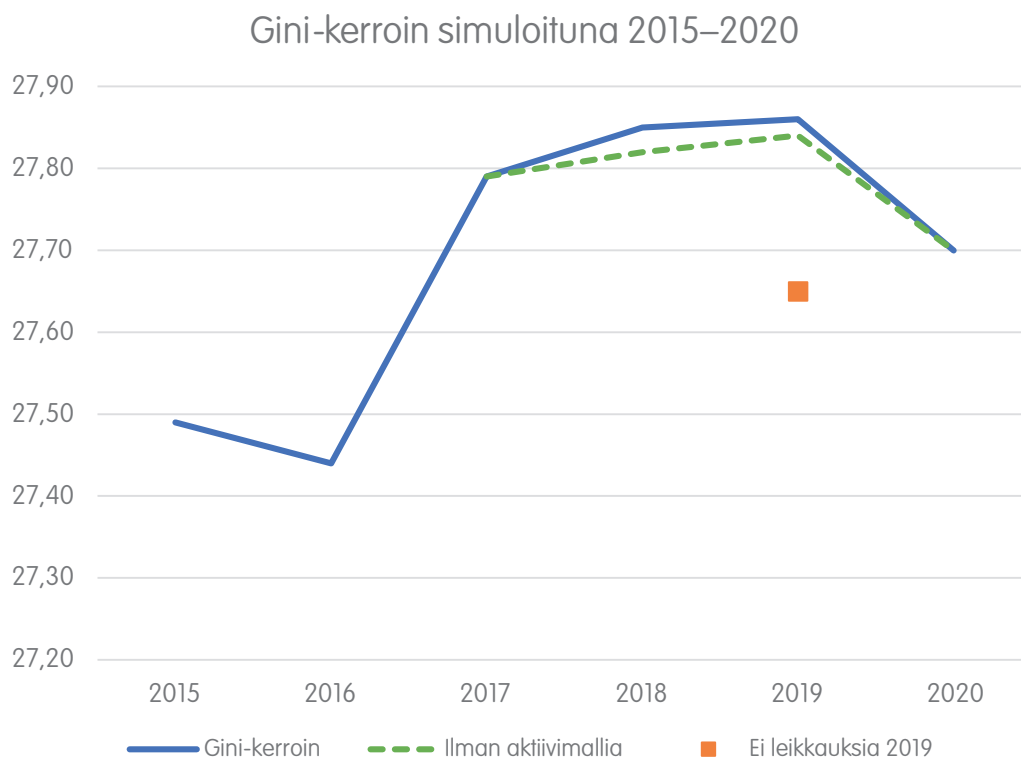
Kuvissa 20 ja 21 on esitetty vastaavat tiedot köyhysasteiden ja Gini-kertoimen kehityksestä. Näissäkin kuvioissa on eritelty aktiivimallin vaikutus sekä esitetty kontrafaktuaalisen simuloinnin tulos pisteinä.

Kuvassa 22 on esitetty desiilien tulo-osuuksien muutos prosenttiyksikköinä ajanjaksolla 2015–2019 sekä vuodesta 2019–2020.

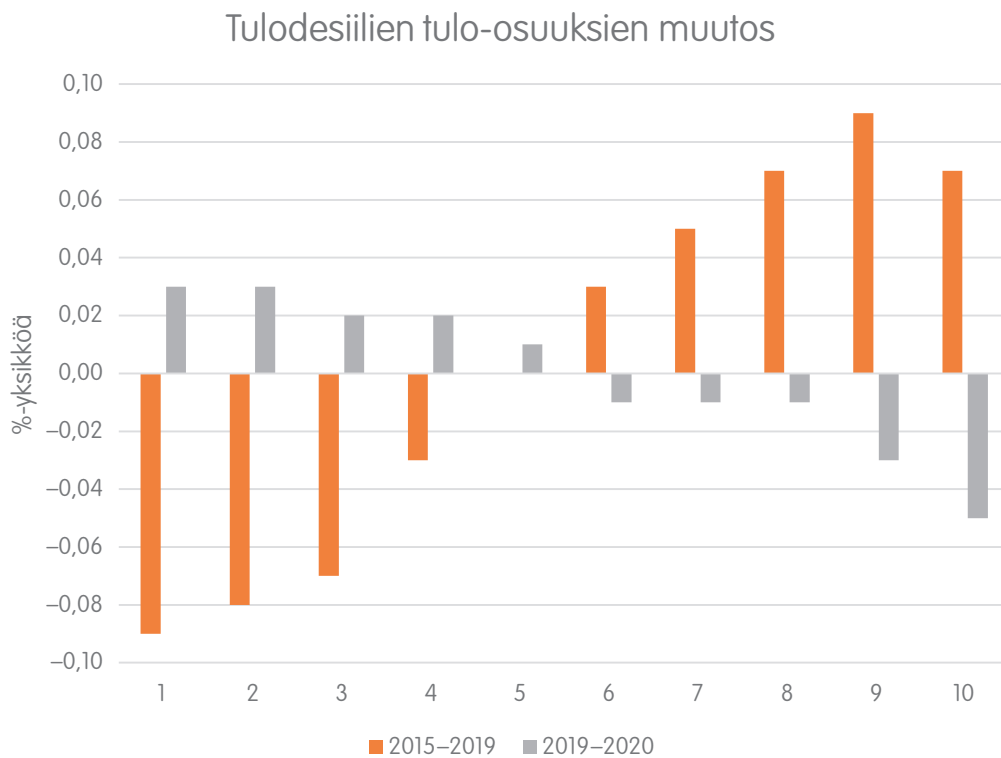
Kuvassa 23 esitetään tulodesiilien tulosummien simuloitu muutos miljoonina euroina. Näissä kuvioissa nähdään havainnollisesti eri suuntainen kehitys vuosina 2015–2019 ja vuonna 2020. Hyvätuloisia suosivista muutoksista on siirrytty pienituloisia suosiviin muutoksiin.



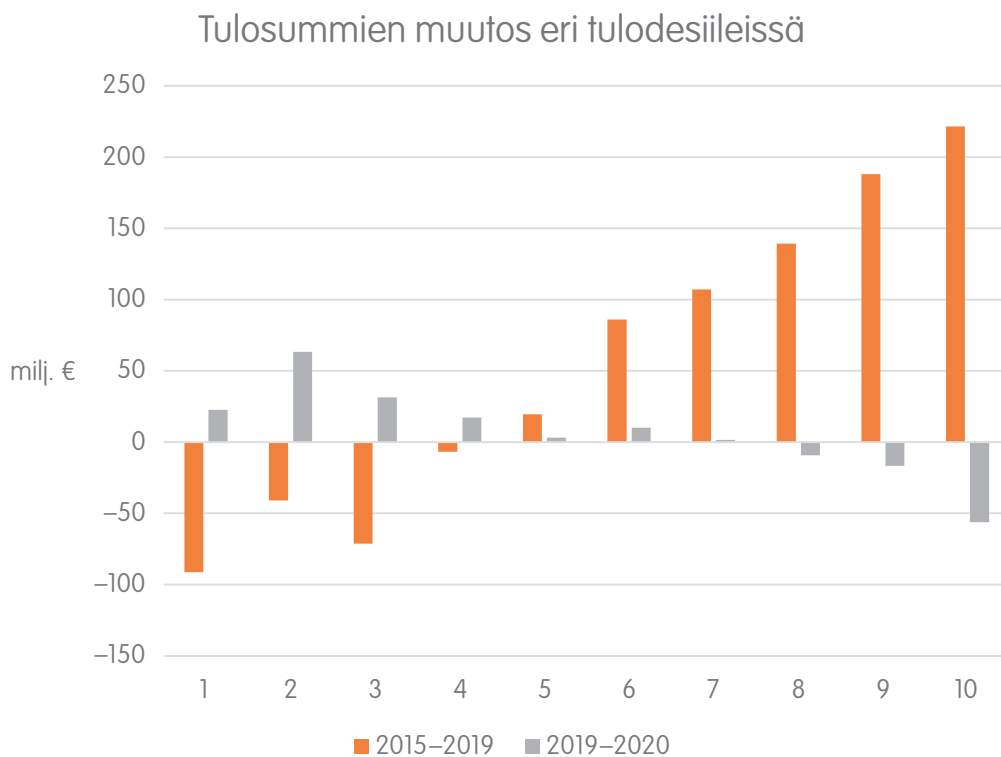
KUVA 20. Köyhyyssasteiden simuloitu kehitys 2015–2020



KUVA 21. Gini-kertoimen simuloitu kehitys 2015–2020



KUVA 22. Tulodesiilien tulo-osuuksien muutos simuloituna 2015–2019 ja 2019–2020



KUVA 23. Käytettävissä olevien kokonaistulojen muutos eri tulodesiileissä 2015–2019 ja 2019–2020.

Yleisenä kehityspiirteenä on vuosina 2016–2019, että tuloeroja ja köyhyyttä kuvaavat indikaattorit kasvoivat. Muutokset kohdistuvat hieman eri tavoin eri vuosille eivätkä olleet kaikilta osin yhdensuuntaisia, mutta näyttää siltä, että voimakkain muutos sekä tuloerojen kasvun että köyhyyden lisääntymisen suuntaan tapahtui vuonna 2017. Se selittynee pitkälti silloin toteutuneella indeksileikkauksella ja muilla huononnuksilla kuten opintotuen leikkauksella. Vuonna 2017 ei tehty mitään kompensoivia muutoksia kuten myöhempinä vuosina (esim. takuueläkkeen korotus 2018 ym.).

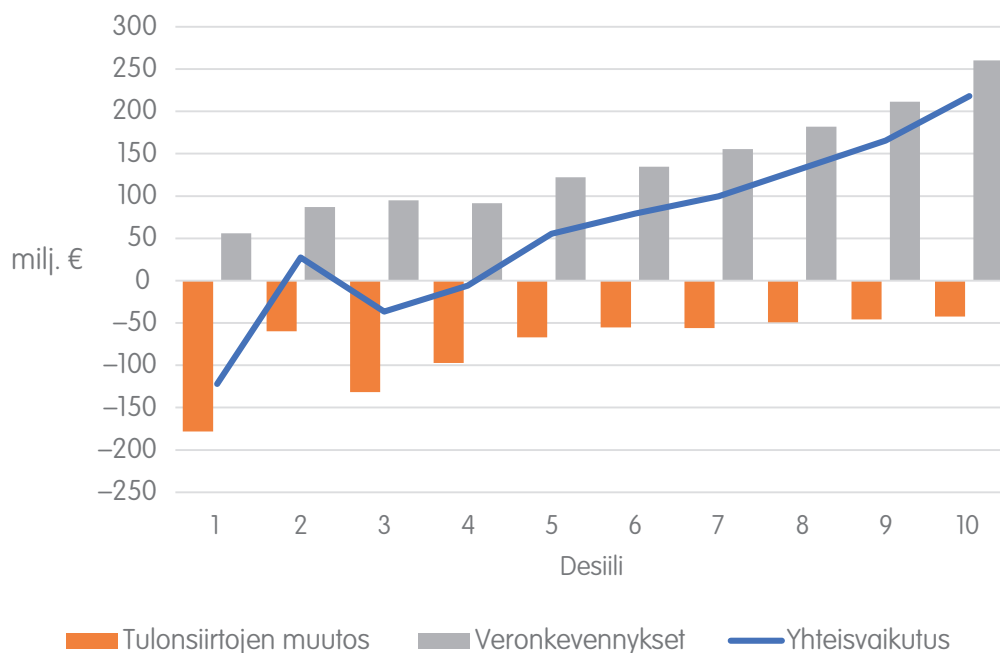
Kontrafaktuaalinen simulointi osoittaa, että leikkauksista ja indeksijäädyksistä luopuminen olisi suurelta osin estänyt tulonjakoindekaattorien huonontumisen, mutta ei kokonaan esimerkiksi vuoteen 2015 verrattuna. Kontrafaktuaalisessa simuloinnissa ei otettu huomioon verotuksen muutosten vaikutuksia, vaan noudatettiin vuodelle 2019 vahvistettuja veroperusteita.

Vuonna 2020 simuloitujen tulonjakoindekaattorien muutokset kehittyvät kaikilta osin myönteisempään suuntaan, mutta muutos korvaa vain osittain vuosina 2016–2019 tapahtuneen huonontumisen. Joka tapauksessa verrattaessa vuosien 2015–2019 muutosta muutokseen 2019–2020, kuten kuvissa 22 ja 23 tehdään, suunnanmuutos on ilmeinen.

Kuten liitetaulukosta 11 nähdään, kaudella 2015–2019 simuloitujen tulonsiirtojen kokonaissumma väheni vuositasona 783 miljoonaa euroa. Toisaalta nähdään, että välittömien verojen ja maksujen kokonaissumma myös väheni lähes 1 400 miljoonaa euroa siitä huolimatta, että työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä sairausvakuutuksen päivärahamaksu nousivat tuntuvasti. Siten voidaan sanoa, että veronkevennyksiä rahoitettiin osittain tulonsiirtoja leikkaamalla ja että tulonsiirtojen ja verojen muutokset olivat kokonaisuudessaan julkisen talouden alijäämää lisääviä (siltä osin kuin niitä on tässä simuloitu).

Nämä muutokset voidaan myös laskea eri tulodesiileille, kuten kuvassa 24 esitetään. Ymmärrettävästi tässä käsitellyt tulonsiirtojen leikkaukset ovat koskettaneet enemmän alempia tuloluokkia, kun taas verohelpotukset ovat suosineet ylempiä tuloluokkia. Yhteisvaikutus on varsin selvästi hyvätuluisia suosiva ja pienituloisille kielteinen.

Tulonsiirtojen ja veronkevennysten muutos desiileittäin 2015–2019



KUVA 24. Tulonsiirtojen ja verotuksen muutosten vaikutus tuloluokittain

4 Reformilaskelmia

Perusturvan taso on monissa selvityksissä todettu riittämättömäksi. SOSTE on joustavan perusturvan periaatteissaan esittänyt, että perusturvaa korotetaan asteittain kohti kohtuullisen minimin viitebudjettien mukaista tasoa. Jotta etuudet eivät enää jäisi jälkeen yleisestä kustannuskehityksestä, kaikki etuudet tulee sitoa indeksiin. SOSTE on myös kannattanut vähimmäismääraisten päivärahojen tasojen yhtenäistämistä ja korottamista jatkossa yhteisesti.

Viitebudjetti on esimerkkilaskelma, joka osoittaa rahan tarpeen arjen sujumiselle välttämättömien tavaroiden ja palveluiden kulutukseen. Se takaa kulutustason, jolla ihminen tulee toimeen, voi ylläpitää terveyttään ja kokee voivansa osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Viitebudjettien määrittelemä kulutuksen taso on hyvin maltillinen verrattuna vastaavien kotitalouksien keskimääräiseen kulutukseen. Esimerkiksi yksinasuvalle alle 45-vuotiaalle miehelle viitebudjetti on koko maan keskiarvona 1 217 euroa kuukaudessa ja naiselle 1 213 euroa kuukaudessa. (Lehtinen ja Aalto 2018.)

Viitebudjetteja käytetään myös lakisääteisessä perusturvan riittävyyden arvioinnissa. Viimeisimmässä arviointiraportissa (2019) on todettu, että työttömän, kotihoidon tuen saajan ja vähimmäismääraisten sairaus- ja vanhempainpäivärahan saajan tulotasot eivät riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Opiskelijan sosiaaliturva kattaa kohtuullisen minimikulutuksen vain opintolainan kanssa. Vain eläkeläisen perusturva kattaa kohtuullisen minimikulutuksen, joskin arvioinnissa käytettävät viitebudjetit kuvaavat tilannetta terveillä ihmisillä, eivätkä huomioi sairastamisesta aiheutuvia kuluja.

4.1 Työttömien perusturvan korottaminen

Seuraavassa esitetään yksi esimerkki viitebudjettiin perustuvasta laskennasta. Vuoden 2018 joulukuuhun kohdistettujen laskelmien mukaan yksin asuvan henkilön viitebudjetti ilman asumiskustannuksia on 646 euroa kuukaudessa. Jos esimerkiksi otetaan asumistuen kolmannessa kuntaryhmässä asuva yksin asuva työtön perusturvalla, saadaan taulukon 10 ensimmäisen sarakkeen mukainen asetelma. Tässä tapauksessa tulot asumiskustannusten jälkeen ovat vain 62 prosenttia viitebudjetista.

Viitebudjetin mukaiseen tulotasoon päästäisiin esimerkiksi toimeentulotukea korottamalla. Vuonna 2019 toimeentulotuen perusosa turvaa yksin asuvalle 499 euroa kuukaudessa käytettäväksi asumiskustannusten lisäksi. Sekään ei vastaa viitebudjettia, vaan toimeentulotuen perusosaan tarvittaisiin tässä esimerkissä noin 150 euron korotus.

Jos kuitenkin halutaan myös vähentää riippuvuutta toimeentulotuesta, muita etuuksia pitäisi korottaa tai perusturvan verotusta pitäisi keventää. Jos viitebudjetin mukaiseen tulotasoon halutaan päästä peruspäivärahaa korottamalla, saadaan taulukon 10 kolmannen

TAULUKKO 10. Esimerkki perusturvan suhteesta viitebudjettiin

	Arvo 2019	Laskelma	Muutos
A Vuokra	506,00 €	506,00 €	
B Peruspäiväraha	696,60 €	1 303,36 €	606,76 €
C Verot	106,80 €	264,08 €	157,28 €
D Peruspäiväraha, netto	589,80 €	1 039,27 €	449,48 €
E Asumistuki	316,80 €	112,73 €	-204,07 €
F Nettotulot yhteensä	906,60 €	1 152,00 €	245,40 €
G Käytettävissä vuokran jälkeen	400,60 €	646,00 €	245,40 €
H Viitebudjetti ilman vuokraa	646,00 €	646,00 €	
I Tulojen suhde viitebudjettiin	62 %	100 %	

sarakkeen mukainen asetelma. Tässä otetaan huomioon, että peruspäivärahan korotus johdattaa verojen osuuden kasvuun sekä asumistuen pienentymiseen.

Viitebudjetin mukaisen kulutustason saavuttaminen edellyttäisi siten tässä esimerkissä miltei kaksinkertaista peruspäivärahaa nykyiseen verrattuna. Tarkemmin sanottuna vaadittava korotus olisi 87 prosenttia. Se voitaisiin tietenkin saavuttaa muillakin tavoilla, esimerkiksi yhdistämällä peruspäivärahan korotus asumistuen tuloajan nostamiseen ja mahdollisesti myös kunnallisverotuksen perusvähennyksen korotukseen. Mutta peruspäivärahan korotus kohdistaa muutoksen nimenomaan työttömiin. Jos asumistuki tai verotus yhdistetään reformiin, reformista etua saavien piiri laajenee, luultavasti merkittävästikin, jolloin budjettikustannus kohoaa pelkän peruspäivärahan korotukseen verrattuna.

Tällaisen laskelman tulos riippuu kuitenkin paljon siitä, millaisesta esimerkkitapauksesta tai -perheestä lähdetään liikkeelle. Taulukossa 11 on esitetty yhden lapsen yksinhuoltajan tulojen muodostuminen vastaavalla tavalla. Taulukkoon on laskettu myös sellainen peruspäivärahan tarvittava korotus, joka takaisi viitebudjetin mukaisen käytettävissä olevan tulon.

TAULUKKO 11. Esimerkki perusturvan suhteesta viitebudjettiin: yhden lapsen yksinhuoltaja

	Arvo 2019	Laskelma	Muutos
A Vuokra	710,00 €	710,00 €	
B Peruspäiväraha	696,60 €	869,30 €	172,70 €
C Lapsikorotus	112,45 €	112,45 €	
D Verot	135,32 €	179,11 €	43,79 €
E Peruspäiväraha, netto	673,73 €	802,64 €	128,91 €
F Asumistuki	463,20 €	441,44 €	-21,76 €
G Lapsilisä	148,18 €	148,18 €	
H Elatustuki	158,74 €	158,74 €	
I nettotulot yhteensä	1 443,85 €	1 551,00 €	107,15 €
j Käytettävissä vuokran jälkeen	733,85 €	841,00 €	107,15 €
K Viitebudjetti ilman vuokraa	841,00 €	841,00 €	
L Tulojen suhde viitebudjettiin	87 %	100 %	

Tässä tapauksessa peruspäivärahaan ilman lapsikorotusta tarvittaisiin noin 25 prosentin korotus. Se on paljon vähemmän kuin edellisessä esimerkissä mutta myös melko paljon, jos sitä verrataan peruspäivärahan toteutuneisiin muutoksiin ja tasokorotuksiin viime vuosikymmeninä.

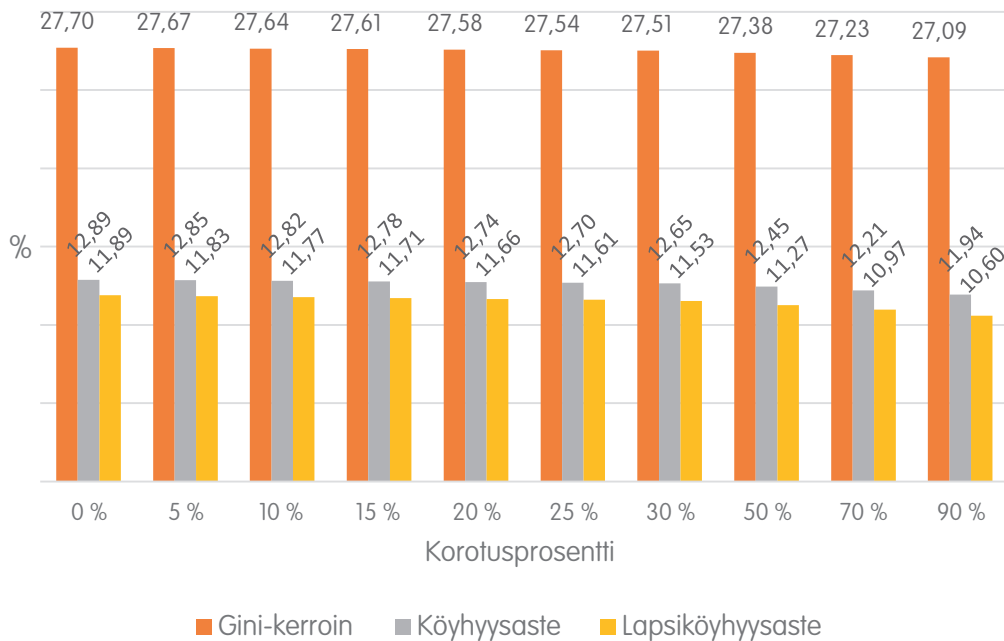
Seuraavassa ei oteta kantaa siihen, millainen korotus olisi tehtävä, vaan lasketaan erilaisia vaihtoehtoja peruspäivärahan korotukselle: 5–90 prosenttia. Lähtökohtana on vuoden 2020 lainsäädäntö. Vastaavat korotukset tehdään myös sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahaan. Tällaiset korotukset simuloidaan vuoden 2017 aineistoon ottamalla pohjaksi vuoden 2020 lainsäädäntö. Lainsäädännön euromäärät muunnetaan vuoden 2017 reaalitasoon kulluttajahintaindeksillä. Simulointituloksina esitetään tulonjakoi-dikaattoreita ja budjetti-lukuja koko väestön tasolla.

Tuloksia laskelmasta on taulukossa 12 ja kuvissa 25 ja 26.

TAULUKKO 12. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia

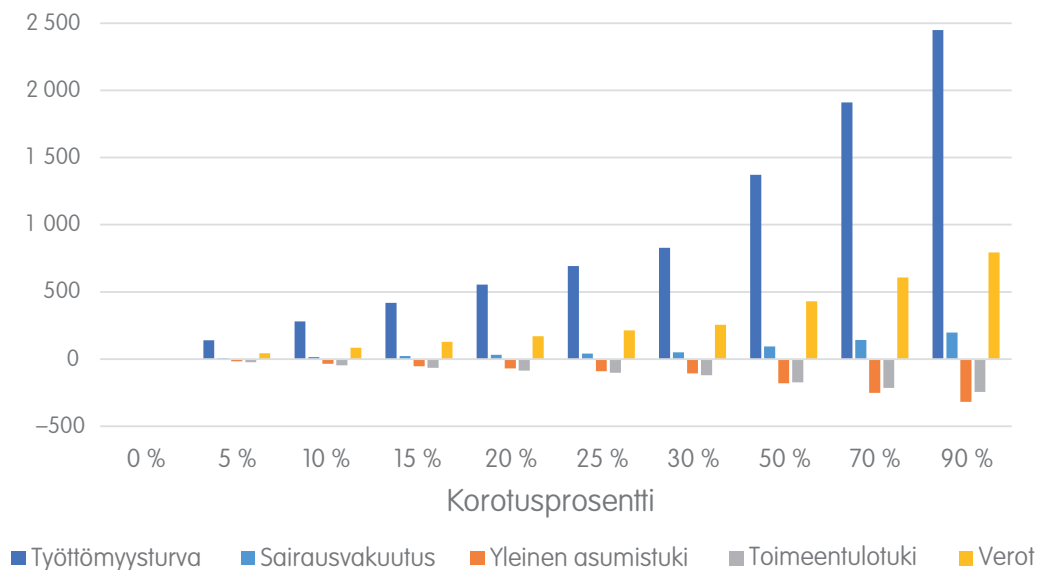
Ko- rotus	Gini- ker- roin	Köy- hyys- aste	Lapsi- köy- hyys	Köyhien luku- määrä	Köyhiä lapsia	Koko väestön tulot	Työttö- myys- turvan menot	Yleinen asumis- tuki	Toi- meen- tulo- tuki	Verot	Sairaus- vakutus	Netto- kustan- nus	Me- diaani- tulo
		%	%			milj. €	milj. €	milj. €	milj. €	milj. €	milj. €	milj. €	€/ v
0 %	27,70	12,89	11,89	705 012	125 554	108 670	4 277	1 401	990	35 901	1 289	0	24 423
5 %	27,67	12,85	11,83	703 010	124 893	108 736	4 417	1 384	967	35 943	1 296	65	24 442
10 %	27,64	12,82	11,77	701 034	124 279	108 802	4 556	1 367	945	35 986	1 304	130	24 463
15 %	27,61	12,78	11,71	698 959	123 678	108 869	4 695	1 349	925	36 029	1 312	196	24 484
20 %	27,58	12,74	11,66	696 736	123 064	108 936	4 832	1 331	906	36 071	1 321	263	24 503
25 %	27,54	12,70	11,61	694 734	122 550	109 005	4 970	1 312	888	36 114	1 330	330	24 521
30 %	27,51	12,65	11,53	692 164	121 709	109 074	5 106	1 294	872	36 157	1 340	398	24 536
50 %	27,38	12,45	11,27	681 271	118 999	109 360	5 648	1 221	817	36 330	1 382	681	24 614
70 %	27,23	12,21	10,97	667 956	115 789	109 662	6 186	1 150	776	36 509	1 431	978	24 694
90 %	27,09	11,94	10,60	653 098	111 891	109 977	6 725	1 083	746	36 694	1 486	1 289	24 773

Perusturvan korotus simuloituna:
tulonjakoi-dikaattorit



KUVA 25. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia: tulonjakoi-dikaattorit

Perusturvan korotus simuloituna: budjettimuutoksia, milj. €



KUVA 26. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia: budjettimuutokset

Nähdään, että tällainen reformi vaikuttaisi joka tapauksessa eriarvoa vähentävästi tulonjakoindeksiin. Muutokset eivät ole kuitenkaan kovin suuria, mikä johtuu osittain siitä, että kuvattu reformi nostaa myös mediaanituloja ja siten köyhyysrajaa. Suurimmillaan, kun lähtökohdaksi otetaan 90 prosentin korotus, nettokustannus on noin 1 300 miljoonaa euroa. Työttömyysturvamenu kasvatetaan silloin yli 2 400 miljoonaa euroa, mutta verojen lisääntyminen sekä asumistuen ja toimeentulotuen vähentäminen vähentävät nettokustannusta merkittävästi, noin puolella.

Laskelmissa perusturvan korotus nostaa myös ansiosidonnaisen työttömyysturvan päivärahoja, mikä vaikuttaa osaltaan mediaanitulojen nousuun ja kustannuksiin. Jos tämä vaikutus haluttaisiin poistaa ja pitää kuitenkin perusturvan ja ansioturvan suhde järkevänä, ansiosidonnaisten päivärahojen laskukaavaa pitäisi muuttaa.

4.2 Lapsilisien korottaminen

Edellä esitetyssä yksinhuoltajaesimerkissä nettotulo voitaisiin nostaa viitebudjetin tasolle myös korottamalla lapsilisää ja elatustukea. Korotuksen pitäisi olla varsin suuri, sillä vajaus on 219,40 euroa, kun taas lapsilisiä ja elatustukea ovat vuonna 2019 yhteensä 306,92 euroa.

Joka tapauksessa perusteita vaatimuksille lapsilisien korottamisesta on, sillä lapsilisien reaaliarvo on tuntuvasti alentunut sen jälkeen, kun järjestelmä nykymuodossaan tuli voimaan 1994 verotuksen lapsivähennysten poistamisen jälkeen. Kuten taulukosta 13 nähdään, lapsilisiä pitäisi vuoden 2020 tasosta korottaa 47–68 prosenttia, jos vuoden 1994 reaaliarvo haluttaisiin palauttaa.

Tässä ei oteta kantaa siihen, miten suuri lapsilisien korotus olisi tarpeen tai realistinen, vaan simuloitua lapsilisien korotukset 5–50 prosenttia ottamalla lähtökohdaksi vuoden 2020 lainsäädäntö.

TAULUKKO 13. Lapsilisät 1994 ja 2020 vuoden 2019 rahan arvossa

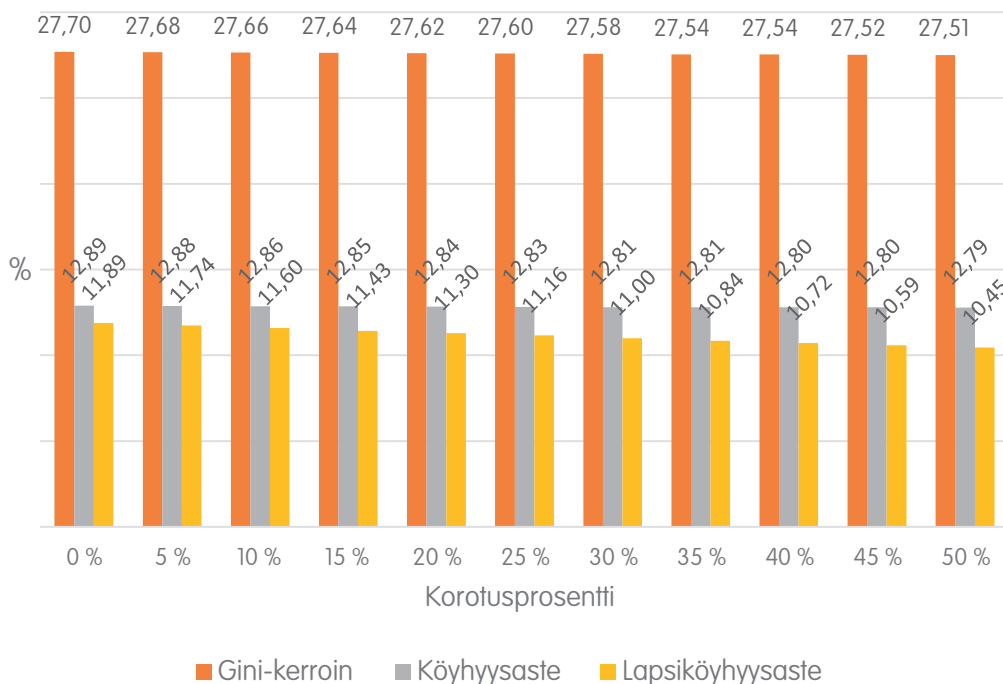
Vuosi	1. lapsi	2. lapsi	3. lapsi	4. lapsi	5. lapsi
1994	137,11 €	173,19 €	218,90 €	247,76 €	293,47 €
2020	93,57 €	103,39 €	131,94 €	160,99 €	180,17 €
Reaaliarvon muutos	-31,8 %	-40,3 %	-39,7 %	-35,0 %	-38,6 %
Korotustarve	46,5 %	67,5 %	65,9 %	53,9 %	62,9 %

Simulointilaskelmien tulokset ovat taulukossa 14 ja kuvissa 27 ja 28.

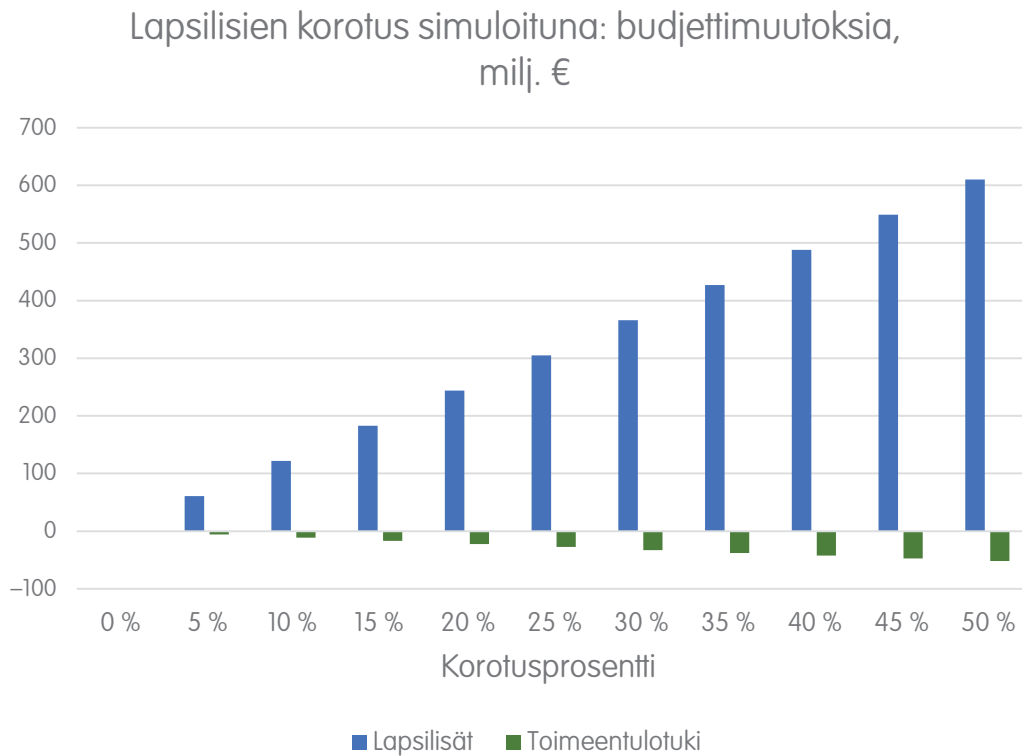
TAULUKKO 14. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia

Korotus	Gini-kerroin	Köyhyyssaste	Lapsiköyhyys	Köyhien lukumäärä	Köyhiä lapsia	Koko väestön tulot	Lapsilisät ym.	Toimeentulotuki	Mediaanitulo
		%	%			milj. €	milj. €	milj. €	
0 %	27,70	12,89	11,89	705 012	125 554	108 670	1 568	990	24 423
5 %	27,68	12,88	11,74	704 305	123 898	108 726	1 629	984	24 447
10 %	27,66	12,86	11,60	703 637	122 443	108 781	1 690	979	24 472
15 %	27,64	12,85	11,43	702 703	120 675	108 837	1 751	973	24 497
20 %	27,62	12,84	11,30	702 316	119 313	108 892	1 812	968	24 521
25 %	27,60	12,83	11,16	701 682	117 778	108 948	1 873	963	24 544
30 %	27,58	12,81	11,00	700 874	116 136	109 004	1 934	958	24 567
35 %	27,54	12,81	10,84	700 447	114 447	109 060	1 995	953	24 592
40 %	27,54	12,80	10,72	700 360	113 153	109 116	2 056	948	24 615
45 %	27,52	12,80	10,59	700 260	111 851	109 172	2 117	943	24 639
50 %	27,51	12,79	10,45	699 499	110 282	109 229	2 178	938	24 662

Lapsilisien korotus simuloituna: tulonjakoindikaattorit



KUVA 27. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia: tulonjakoindikaattorit



KUVA 28. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia: budjettimuutokset

Lapsilisien korottaminen pienentäisi joka tapauksessa tuloeroja ja vähentäisi suhteellista köyhyyttä, erityisesti lapsiköyhyyttä. Suurin laskettu 50 prosentin korotus poistaisi köyhyydestä noin 15 000 lasta. Lapsilisämenojen kasvu olisi silloin noin 600 miljoonaa euroa, mutta toimeentulotukimenot vähentyisivät noin 50 miljoonalla eurolla. Lapsilisien korottaminen nostaa mediaanituloa ja siten myös köyhyysrajaa, mikä supistaa korotuksen vaikutusta suhteellisiin köyhyyslukuihin.

4.3 Yhteenvetoa

Esitetyt simulointilaskelmat olivat periaatteessa yksinkertaisia. Niissä tulonsiirtoja tarkasteltiin vain perusturvan riittävyyden kannalta. Huomataan, että tarvitaan suhteellisen suuria muutoksia, jotta tulonjako- ja köyhyysindikaattoreissa nähtäisiin merkittävä vaikutus. Kun sosiaaliturvan ja perusturvan uudistamisesta keskustellaan laajemmin, esillä on monta muuta näkökohtaa: eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen, kannustavuus, yksinkertaisuus, byrokratian vähentäminen, ansio- ja perusturvan suhde, budjettitaloudelliset rajoitukset. Näiden eri näkökohtien yhteensovittaminen on hyvin vaativa tehtävä.

5 Huomautuksia käsitteistä ja menetelmistä

Tämän aineiston esimerkkilaskelmissa on hyödynnetty JUTTA-mallia, joka sisältää keskeisen tulovero- ja etuuslainsäädännön pitkältä ajalta ja jota on päivitetty uusimman lainsäädännön mukaisesti. Malli sisältää lainsäädännön erilaiset parametrit sekä laskukaavat funktiomuodossa. Eri etuus- ja verokaavoihin sisältyy automaattisen inflaatiokorjauksen mahdollisuus, jolloin euromääräiset parametrit muunnetaan halutun vuoden rahan arvoon.¹

Simulointilaskelmat on taasen tehty soveltamalla Tilastokeskuksen SISU-mallia². Myös SISU-malli sisältää keskeisen etuus- ja tuloverolainsäädännön pitkältä ajalta ja sitä voidaan soveltaa laajaan otosaineistoon, joka nyt käsittää tietoja yli 800 000 henkilöstä. Tämän selvityksen laskelmissa aineistosta on poistettu ns. laitosväestö, jolloin jäljelle on jäänyt 819 000 henkilöä.

Tulonjakoa kuvaamaan käytetään nykyisin paljon vakiintuneita ja standardisoituja käsitteitä ja määritelmiä, joita mm. Tilastokeskus soveltaa tulonjakotilastoissaan. Tulonjakoa kuvaavat käsitteet lasketaan kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista eli tuloista verojen vähentämisen ja erilaisten sosiaalietujen ja muiden tulonsiirtojen lisäämisen jälkeen.

Tulonjakoidikaattoreita laskettaessa erilaiset kotitaloudet pyritään tekemään yhteismitallisiksi ns. **ekvivalenttitulon** käsitteellä, jolloin tulot lasketaan kulutusyksikköä kohden. Nykyisin Suomessa eniten käytetty kulutusyksiköiden laskenta perustuu kaavaan, jonka mukaan kotitalouden ensimmäinen aikuinen on yksi kulutusyksikkö. Muut kotitalouden yli 13-vuotiaat henkilöt saavat painon 0,5 ja sitä nuoremmat lapset (0–13-vuotiaat) painon 0,3. Ekvivalenttitulon ja kulutusyksiköiden määrittely, joka nyt perustuu EU:n tilastoviraston suositukseen, on jossain määrin mielivaltaisen. Toisaalta tilastojen ja laskelmien vertailukelpoisuutta helpottaa yhtenäisen määritelmän käyttäminen.

Gini-kerroin on koko väestön tulojen jakautumaa kuvaava käsite. Jos tulonjako olisi täysin tasainen, se saisi arvon 0. Jos tulonjako olisi äärimmäisen epätasainen siten, että kaikki tulot keskittyisivät yhdelle henkilölle tai yhdelle kotitaloudelle, se saisi arvon 1. Suomessa Gini-kerroin näyttää reagoivan herkemmin tuloasteikon yläpäässä kuin alapäässä tapahtuviin muutoksiin.

Pienituloisuusaste tai yksinkertaisemmin köyhyysaste määritellään niiden henkilöiden väestöosuutena, jotka alittavat tietyn väestön mediaanituloihin kytkeytyvän rajan. Nykyisin yleisemmin käytetty raja on 60 prosenttia mediaanitulosta. Vuonna 2017 näin määriteltä köyhyysraja oli yksin asuvalle henkilölle 14 750 euroa vuodessa eli noin 1 230 euroa kuukaudessa. Helposti voidaan soveltaa myös muuta rajaa, esimerkiksi 50 prosenttia tai 40 prosenttia mediaanitulosta.

¹ Ks. tarkemmin Pertti Honkanen (toim.) Jutta-käsikirja. Tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointijärjestelmä (2009).

² Ks. tarkemmin <http://www.stat.fi/tup/mikrosimulointi/index.html> ja sekä SISU-malli. Käyttöopas tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointiin (2020).

Tehtäessä vertailuja edellä esitettyjen laskelmien ja julkistettujen tilastojen välillä, on otettava huomioon mm. seuraavia seikkoja.

Tilastokeskus on julkaissut tulonjakotietoja erilaisin tulokäsittein: rahatulot ilman luovutusvoittoja, kaikki rahatulot sekä kaikki rahatulot + laskennallinen asuntotulo. Simuloinnissa käytetty aineisto sisältää pelkästään rekisteröityjä rahatuloja, myyntivoitot mukaan lukien, eikä se ota huomioon ns. asuntotuloja. On myös otettava huomioon tietoaineiston mahdolliset puutteet ja virheet sekä se, että laskelma tehdään otoksen eikä koko väestön tiedoista.

Vaikka esim. tuloverot voidaan yleensä simuloida melko tarkkaan, erityisesti tarveharkintaisten tulonsiirtojen kuten asumistukien ja toimeentulotuen simuloinnissa joudutaan tyytymään jossain määrin kaavamaisiin ratkaisuihin, jotka perustuvat suurelta osin kalenterivuoden keskiarvoihin eikä kuukausittaisiin tietoihin. Käytettävissä ei ole kaikkia tarkan laskennan edellyttämiä tietoja. Aineiston tiedot vuokrasta ja muista asumiskustannuksista ovat osittain johdettuja (imputoituja) tietoja eivätkä tarkkoja kotitalouskohtaisia tietoja. Toimeentulotuen harkinnanvaraisia elementtejä ei käytännössä pystytä laskemaan. Lisäksi on otettava huomioon etuuksien alikäyttö: varsinkaan toimeentulotukea kaikki siihen oikeutetut eivät hae. Näin ollen jo vertailukohtana käytetyt todellisen lainsäädännön simulointitulokset, tässä tapauksessa vuoden 2017 tulokset, voivat joiltakin osin poiketa merkittävästi todellisista tilastotiedoista.

SISU-aineistossa käytetty asuntokuntakäsite poikkeaa tulonjakotilaston ja lainsäädännön kotitalouskäsitteestä. Toimeentulotuen saajien lukumäärät on tässä ilmoitettu siten kuin malli on laskenut toimeentulon henkilöille.

Oheisessa taulukossa 15 on verrattu joitakin simuloituja suureita SISU-datan tietoihin sekä tilastoihin. Simuloidut tiedot ovat vuoden 2017 lainsäädännöllä vuoden 2017 datasta laskettuja tietoja. Datan tiedot ovat otosaineiston tietoja koko väestön tasolle korotettuna. Tilastotiedot ovat verohallituksen ja Kelan tilastoista, Suomen työttömyysturvan yhteistilastosta sekä Tilastokeskuksen tulonjakotilastosta.

Yleiskuvaksi saadaan, että simulointi tuottaa hieman liian korkeat tulonjaon eriarvoisuutta ja köyhyyttä kuvaavat indikaattorit. Simulointi myös yliarvioi yleisen asumistuen ja toimeentulotuen menoja. Simulointituloksia tulkittaessa olennaista on muutoksen suunnan ja suuruusluokan huomioon ottaminen, ei niinkään tulosten absoluuttinen taso.

TAULUKKO 15. Simuloitujen lukujen vertailu tilastoihin ja dataan 2017

Suure	Tilasto	Data	Simulointi
Valtion tulovero ansiotuloista, milj. €	5 537	5 448	5 430
Pääomatulon vero, milj. €	2 945	2 734	2 742
Kuntien tulovero, milj. €	18 545	18 344	18 287
Sairausvakuutuksen päivärahat, milj. €	1 272	1 271	1 266
Työttömyysturva, milj. €	4 491	4 342	4 272
Yleinen asumistuki, milj. €	1 261	1 259	1 463
Toimeentulotuki, milj. €	821	781	931
Lapsilisät, elatustuki ja äitiysavustus, milj. €	1 590	1 558	1 570
Gini-kerroin	27,0	28,2	27,8
Köyhyyssaste, %	12,2	13,2	13,2
Lapsiköyhyyssaste, %	11,2	11,7	12,1
Köyhien lukumäärä	654 000	721 300	723 200

6 Liitetaulukoita

6.1 Esimerkkilaskelmat

Seuraavissa liitetaulukoissa esitetään tarkemmin esimerkkilaskelmien taustalla olevat tiedot. On huomattava, että vuoden 2020 reaaliarvolukuja laskettaessa on sovellettu valtiovarainministeriön arvioita kuluttajahintojen noususta syksyn 2019 suhdannekatsauksen mukaisesti. Reaaliarvot tarkoittavat vuoden 2019 hintatasossa olevia arvoja.

LIITETAULUKKO 1. Keskeiset indeksit 2010–2020

Vuosi	Elin- kustannus- indeksi, 1951/10 =100	2010 =100	Ansiotaso- indeksi, 1964 =100	2010 =100	Työeläke- indeksi, 1962 =100	2010 =100	Kel- indeksi, 1957 =100,1	2010 =100	Kel- indeksi ilman leikkauksia	2010 =100
2010	1 751	100,0	2 781	100	2 292	100,0	1 502	100,0	1490	100,0
2011	1 812	103,5	2 856	103	2 323	101,4	1 508	100,4	1508	101,2
2012	1 863	106,4	2 947	106	2 407	105,0	1 565	104,2	1565	105,0
2013	1 890	107,9	3 009	108	2 475	108,0	1 609	107,1	1609	108,0
2014	1 910	109,1	3 052	110	2 509	109,5	1 630	108,5	1630	109,4
2015	1 906	108,9	3 092	111	2 519	109,9	1 637	109,0	1648	110,6
2016	1 913	109,3	3 123	112	2 519	109,9	1 631	108,6	1642	110,2
2017	1 927	110,1	3 130	113	2 534	110,6	1 617	107,7	1650	110,7
2018	1 948	111,3	3 183	114	2 548	111,2	1 617	107,7	1661	111,5
2019	1 968	112,4	3 269	118	2 585	112,8	1 617	107,7	1682	112,9
2020	1 996	114,0	3 370	121	2 617	114,2	1 633	108,7	1698	114,0

KEL-indeksi ilman leikkauksia lasketaan ennen vuotta 2010 voimassa olleen lain mukaan. Indeksit on tällöin edellisen vuoden heinä-syyskuun elinkustannusindeksien keskiarvo jaettuna luvulla 1,16. Laki sisältää myös tietyt pyöristyssäännökset.

LIITETAULUKKO 2. Peruspäiväraha 2010–2020, €/kk

Vuosi	Brutto, nimellinen	Brutto, reaali	Netto, nimellinen	Netto, reaali
2010	551,05	619,34	443,21	517,12
2011	553,41	601,05	451,58	503,20
2012	674,24	712,24	556,71	598,03
2013	697,89	726,69	571,18	602,46
2014	702,19	723,51	576,17	599,37
2015	705,20	728,14	579,39	604,35
2016	702,62	722,82	584,09	606,11
2017	696,60	711,42	581,61	597,80
2018	696,60	703,75	584,28	592,10
2019	696,60	696,60	589,80	589,80
2020	723,69	713,70	616,87	605,84

Peruspäiväraha määritellään laissa päiväarvona.
Kuukausiarvo saadaan kertomalla päiväarvo luvulla 21,5.

LIITETAULUKKO 3. Sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha, €/kk

Vuosi	Brutto, nimellinen	Brutto, reaali	Netto, nimellinen	Netto, reaali
2010	551,00	619,28	460,07	517,08
2011	552,88	600,47	462,91	502,76
2012	574,00	606,35	490,70	518,35
2013	594,25	618,77	505,62	526,48
2014	598,00	616,16	508,61	524,05
2015	600,50	620,03	511,74	528,38
2016	598,25	615,45	511,06	525,75
2017	593,25	605,87	508,03	518,84
2018	616,00	622,32	525,81	531,21
2019	696,50	696,50	589,72	589,72
2020	723,50	713,51	614,18	605,70

Vähimmäispäiväraha määritellään laissa päiväarvona.
Kuukausiarvo saadaan kertomalla päiväarvo luvulla 25.

LIITETAULUKKO 4. Takuueläke ja täysi kansaneläke 2010–2020, €/kk

Vuosi	Takuueläke, nimellinen	Takuueläke, reaali	Täysi kansaneläke			
			Yksin asuva, nimellinen	Yksin asuva, reaali	Puoliso, nimellinen	Puoliso, reaali
2010			584,13	656,52	518,12	582,33
2011	573,12	622,46	586,46	636,95	520,19	564,97
2012	713,73	753,96	608,63	642,93	539,85	570,28
2013	738,82	769,31	630,02	656,02	558,83	581,89
2014	743,38	765,95	633,91	653,16	562,27	579,34
2015	746,57	770,86	636,63	657,34	564,69	583,06
2016	766,85	788,90	634,30	652,54	562,62	578,80
2017	760,26	776,44	628,85	642,23	557,79	569,66
2018	775,27	783,23	628,85	635,31	557,79	563,52
2019	784,52	784,52	628,85	628,85	557,79	557,79
2020	834,52	823,00	662,86	653,71	591,79	583,62

Takuueläke tuli voimaan 1.3.2011. Vuoden 2011 luku on koko vuoden keskiarvo.

LIITETAULUKKO 5. Eläkkeenlisät ja vammaistuet 2010–2020, €/kk

Nimellisarvot

Vuosi	Lapsi- korotus	Rintama- lisä	Hoitotuki				Vammaistuki		
			Alin	Keskimm.	Korkein	Veteraanilisä	Alin	Keskimm.	Korkein
2010	20,37	45,64	57,32	142,70	301,75	16,67	85,59	199,71	387,26
2011	20,45	45,82	57,55	143,27	302,96	50,20	85,93	200,51	388,80
2012	21,23	47,55	59,73	148,69	314,41	52,09	89,18	208,09	403,50
2013	21,97	49,22	61,83	153,91	325,46	104,42	92,31	215,40	417,68
2014	22,11	49,53	62,21	154,86	327,46	105,06	92,88	216,73	420,26
2015	22,20	49,74	62,48	155,53	328,87	105,51	93,28	217,66	422,06
2016	22,12	49,56	62,25	154,95	327,67	105,13	92,94	216,87	420,51
2017	21,93	49,56	61,71	153,63	324,85	105,13	92,14	215,00	416,91
2018	21,93	49,56	70,52	153,63	324,85	105,13	92,14	215,00	416,91
2019	21,93	50,03	70,52	153,63	324,85	106,11	92,14	215,00	416,91
2020	22,15	106,42	71,21	155,15	328,07	107,49	93,05	217,13	421,03

Reaaliarvot

Vuosi	Lapsi- korotus	Rintama- lisä	Hoitotuki				Vammaistuki		
			Alin	Keskimm.	Korkein	Veteraanilisä	Alin	Keskimm.	Korkein
2010	22,89	51,30	64,42	160,38	339,15	18,73	96,20	224,46	435,25
2011	22,21	49,76	62,50	155,60	329,04	54,52	93,33	217,77	422,27
2012	22,43	50,23	63,10	157,07	332,13	55,03	94,21	219,82	426,24
2013	22,88	51,25	64,38	160,26	338,89	108,73	96,12	224,29	434,92
2014	22,78	51,03	64,10	159,56	337,40	108,25	95,70	223,31	433,02
2015	22,92	51,36	64,51	160,59	339,57	108,94	96,31	224,74	435,79
2016	22,76	50,98	64,04	159,40	337,09	108,15	95,61	223,11	432,60
2017	22,40	50,61	63,02	156,90	331,76	107,37	94,10	219,57	425,78
2018	22,16	50,07	71,24	155,21	328,19	106,21	93,09	217,21	421,19
2019	21,93	50,03	70,52	153,63	324,85	106,11	92,14	215,00	416,91
2020	21,84	104,95	70,23	153,01	323,54	106,01	91,77	214,13	415,22

Veteraanilisä tuli voimaan 1.9.2010. Vuoden 2010 luku on koko vuoden keskiarvo. Vuoden 2019 rintamalisä ja veteraanilisä ovat samoin koko vuoden keskiarvoja, samoin kuin vuoden 2020 rintamalisä, jossa on otettu huomioon korotus 1.4.2020.

LIITETAULUKKO 6. Lasten kotihoidon tuki 2010–2020, €/kk

Vuosi	Hoitoraha, nimellinen	Hoitolisä, nimellinen	Hoitoraha + hoitolisä, brutto, nimellinen	Hoitoraha + hoitolisä, brutto, reaalinen	Hoitoraha + hoitolisä, netto, nimellinen	Hoitoraha + hoitolisä, netto, reaalinen
2010	314,28	168,19	482,47	542,26	408,49	459,11
2011	315,33	168,75	484,08	525,75	411,05	446,44
2012	327,46	175,24	502,70	531,03	437,05	461,68
2013	336,67	180,17	516,84	538,17	447,57	466,05
2014	341,06	182,52	523,58	539,48	452,99	466,75
2015	342,53	183,31	525,84	542,94	455,85	470,68
2016	341,27	182,64	523,91	538,97	455,42	468,51
2017	338,34	181,07	519,41	530,46	452,80	462,43
2018	338,34	181,07	519,41	524,74	453,58	458,23
2019	338,34	181,07	519,41	519,41	457,54	457,54
2020	341,69	182,86	524,55	517,31	465,99	459,55

Taulukon hoitolisä on maksimiarvo kotitaloudelle, jonka tulot alittavat laissa määrätty tulorajat. Hoitorahan ja maksimaalisen hoitolisän taulukon arvon voi saada esim. yhden lapsen yksinhuoltaja. Tällöin kotihoidon tuki ei sisällä sisarkorotuksia eikä muita lisä.

LIITETAULUKKO 7. Lapsilisät 2010–2020, €/kk

Nimellisarvot

Vuosi	Lapsen järjestysnumero					Yksinhuoltaja-korotus
	1	2	3	4	5	
2010	100,00	110,50	141,00	161,50	182,00	46,60
2011	100,33	110,87	141,47	162,04	182,61	46,76
2012	104,19	115,13	146,91	168,27	189,63	48,55
2013	104,19	115,13	146,91	168,27	189,63	48,55
2014	104,19	115,13	146,91	168,27	189,63	48,55
2015	95,75	105,80	135,01	154,64	174,27	48,55
2016	95,75	105,80	135,01	154,64	174,27	48,55
2017	94,88	104,84	133,79	153,24	172,69	48,55
2018	94,88	104,84	133,79	153,24	172,69	53,30
2019	94,88	104,84	133,79	153,24	172,69	53,30
2020	94,88	104,84	133,79	163,24	182,69	63,30

Nimellisarvot

Vuosi	Lapsen järjestysnumero					Yksinhuoltaja-korotus
	1	2	3	4	5	
2010	112,39	124,19	158,47	181,51	204,56	52,38
2011	108,97	120,41	153,65	175,99	198,33	50,78
2012	110,06	121,62	155,19	177,75	200,32	51,29
2013	108,49	119,88	152,97	175,21	197,46	50,55
2014	107,35	118,63	151,37	173,38	195,39	50,02
2015	98,86	109,24	139,40	159,67	179,94	50,13
2016	98,50	108,84	138,89	159,09	179,28	49,95
2017	96,90	107,07	136,64	156,50	176,36	49,58
2018	95,85	105,92	135,16	154,81	174,46	53,85
2019	94,88	104,84	133,79	153,24	172,69	53,30
2020	93,57	103,39	131,94	160,99	180,17	62,43

LIITETAULUKKO 8. Opintotuen kehitys 2010–2020, keskeiset opintorahan arvot, €/kk

Nimellisarvot

Kuukausi	Opintoraha						Huoltaja- korotus	Oppi- mate- riaali- lisä
	Korkea-aste		Toinen aste		Korkea-aste, uudet opiskelijat			
	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva		
2010/1	298,00	122,00	246,00	80,00				
2014/8	301,89	123,59	249,21	81,04	335,32	136,76		
2015/8	303,19	124,12	250,28	81,39	336,76	137,35		
2017/8	250,28	81,39	250,28	81,39	Kuten sarakkeissa 2 ja 3.			
2018/1	250,28	81,39	250,28	81,39			75,00	
2019/1	250,28	81,39	250,28	81,39			75,00	46,80
2020/1	250,28	81,39	250,28	81,39			100,00	46,80
2020/8	252,76	82,20	252,76	82,20			100,99	47,26

Reaaliarvot (joulukuun 2019 rahan arvossa)

Kuukausi	Opintoraha						Huoltaja- korotus	Oppi- mate- riaali- lisä
	Korkea-aste		Toinen aste		Korkea-aste, uudet opiskelijat			
	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva	Itsenäisesti asuva	Vanhempien luona asuva		
2010/1	340,57	139,43	281,14	91,43				
2014/8	312,49	127,93	257,96	83,88	347,09	141,56		
2015/8	314,32	128,68	259,47	84,38	349,13	142,39		
2017/8	256,64	83,46	256,64	83,46	Kuten sarakkeissa 2 ja 3.			
2018/1	256,38	83,37	256,38	83,37			76,83	
2019/1	253,62	82,48	253,62	82,48			76,00	47,42
2020/1	250,12	81,34	250,12	81,34			99,93	46,77
2020/8	249,65	81,19	249,65	81,19			99,75	46,68

Opiskelijan oletetaan olevan 20 vuotta täyttänyt. Vanhempiensa luona asuvien opiskelijoiden opintoraha esitetään vähimmäismääräisenä. Opintoraha voi olla suurempikin, jos vanhempien tulot ovat pienet.

LIITETAULUKKO 9. Toimeentulotuen perusosa 2010–2020, €/kk

Vuosi	Yksin asuva, nimellinen	Yksin asuva, reaalinen	Yksihuoltaja (aikuisen perusosa), nimellinen	Yksihuoltaja (aikuisen perusosa), reaalinen
2010	417,44	469,17	417,44	469,17
2011	419,11	455,19	419,11	455,19
2012	461,05	487,04	507,16	535,74
2013	477,26	496,96	524,99	546,65
2014	480,22	494,80	528,24	544,28
2015	485,50	501,29	534,05	551,42
2016	485,50	499,46	534,05	549,40
2017	487,89	498,27	536,68	548,10
2018	491,21	496,25	540,33	545,88
2019	497,29	497,29	547,02	547,02
2020	502,21	495,28	572,52	564,61

Puolisoiden ja muiden perheenjäsenten perusosat ovat 85 %, 73 %, 70 % tai 63 % yksin asuvan aikuisen perusosasta iästä riippuen. Nämä suhdeluvut eivät ole muuttuneet, eivät myöskään lasten järjestysluvun peusteella laskettavat alennetut suhdeluvut toiselle ja sitä seuraaville lapsille.

6.2 Simulointilaskelmat

Seuraavat taulukot täydentävät tietoja simulointilaskelmista, jotka koskevat vuosien 2015–2020 lainsäädäntöä. Tässä esitetään keskeiset tulonsiirto- ja veroerät koko väestön tasolla.

LIITETAULUKKO 10. Simuloituja tulo- ja verotietoja koko väestölle

Koko väestön simuloituja tulo- ja verotietoja. Lainsäädäntöä verrattu vuoden 2017 realitasossa

Luvut milj. euroa

Simuloidut tulonsiirrot ja verot	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kontrafakt. 2019
Sairausvakuutuksen päivärahat	1 324	1 286	1 266	1 266	1 284	1 289	1 285
Työttömyysturva	4 426	4 395	4 272	4 175	4 146	4 277	4 330
Lasten kotihoidon tuki	347	332	326	335	331	317	344
Opintorahat	504	502	410	415	413	420	513
Kansaneläkkeet ym.	2 302	2 297	2 220	2 189	2 155	2 348	2 298
Lapsilisät ym.	1 599	1 593	1 570	1 566	1 553	1 568	1 775
Asumistuet	2 169	2 131	1 973	1 936	1 934	1 926	1 915
Kansaneläkkeen lisät ym.	466	462	455	458	454	452	469
Toimeentulotuki	931	925	931	988	1 016	990	950
Verot ja maksut	37 048	36 794	35 861	35 886	35 652	35 901	35 777
Käytettävissä olevat tulot yhteensä	108 052	108 157	108 557	108 418	108 603	108 670	109 077

Eri verolajit simuloituna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kontrafakt. 2019
Eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut	5 280	5 669	6 351	6 742	6 744	6 863	6 744
Sairausvakuutuksen päivärahamaksu	695	731	1 335	1 297	1 306	1 017	1 306
Kunnallisvero	19 349	19 012	18 287	18 160	18 030	18 096	18 137
Kirkollisvero	911	895	861	856	849	853	855
Sairaanhoidomaksu	1 332	1 291	375	397	415	874	422
Valtion tulovero ansiotuloista	6 250	5 944	5 430	5 209	5 076	4 958	5 080
Pääomatulojen vero	2 722	2 766	2 742	2 754	2 761	2 771	2 761
Yleisradiovero	508	485	480	471	469	468	472

LIITETAULUKKO 11. Simuloituja tulo- ja veroerien muutoksia

Tulo- ja veroerien muutoksia, milj. €	Muutos 2015/2019	Muutos 2019/2020	Muutos 2019/ kontrafakt.
Sairausvakuutuksen päivärahat	-40	5	1
Työttömyysturva	-280	131	184
Lasten kotihoidon tuki	-16	-14	13
Opintorahat	-90	6	99
Kansaneläkkeet ym.	-148	193	144
Lapsilisät ym.	-46	15	222
Asumistuet	-235	-8	-19
Eläkkeenlisät, vammaistuet ym.	-12	-1	15
Toimeentulotuki	85	-26	-66
Verot ja maksut	-1 396	249	125
Käytettävissä olevat tulot	551	67	474
Tulonsiirrot	-783	301	594
Verot	-1 396	249	125
Yhteensä	613	52	469
Eri verolajit			
Eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut	1 465	119	0
Sairausvakuutuksen päivärahamaksu	611	-290	0
Kunnallisvero	-1 319	66	107
Kirkollisvero	-62	3	5
Sairaanhoidomaksu	-917	459	6
Valtion tulovero ansiotuloista	-1 173	-118	4
Pääomatulojen vero	39	10	0
Yleisradiovero	-39	-0	3
Verot yhteensä	-1 396	249	125

Kuvaluettelo

KUVA 1. Kansaneläkeindeksin muutokset 2009–2010	7
KUVA 2. Eri indeksien muutoksia	7
KUVA 3. Nettoperuspäivärahan kehitys 2010–2020	9
KUVA 4. Sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan nettomäärän reaalikehitys	10
KUVA 5. Takuueläkkeen reaaliarvon kehitys 2012–2020	11
KUVA 6. Esimerkkejä nettoeläkkeen kehityksestä	13
KUVA 7. Nettoeläkkeen muutos 2010/2019 ja 2019/2020	13
KUVA 8. Esimerkkejä nettoeläkkeen kehityksestä 2010–2020	14
KUVA 9. Eläkkeensaajien hoitotukien kehitys 2010–2020	15
KUVA 10. Esimerkkejä lasten kotihoidon tuen kehityksestä 2010–2020	16
KUVA 11. Korkeakouluopiskelijan opintotuen kehitys 2010–2020	17
KUVA 12. Lapsilisän reaaliarvon kehitys 2010–2020	18
KUVA 13. Esimerkkejä maksimiasumistuesta	20
KUVA 14. Esimerkkejä asumistuen ja vuokrien suhteesta 2010–2020	20
KUVA 15. Kunnallisverotuksen täysi perusvähennys reaalisesti vuosina 2010–2020	21
KUVA 16. Pienten etuustulojen veroaste 2010–2020	22
KUVA 17. Verotuksen alaraja eläketuloissa 2010–2020	23
KUVA 18. Eri tulolajien veroaste 2010 ja 2020	23
KUVA 19. Esimerkkejä toimeentulotuen perusosan kehityksestä 2010–2020	25
KUVA 20. Köyhyyssasteiden simuloitu kehitys 2015–2020	30
KUVA 21. Gini-kertoimen simuloitu kehitys 2015–2020	30
KUVA 22. Tulodesiilien tulo-osuuksien muutos simuloituna 2015–2019 ja 2019–2020	31
KUVA 23. Käytettävissä olevien kokonaistulojen muutos eri tulodesiileissä 2015–2019 ja 2019–2020.	31
KUVA 24. Tulonsiirtojen ja verotuksen muutosten vaikutus tuloluokittain	32
KUVA 25. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia: tulonjakoidikaattorit	35
KUVA 26. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia: budjettimuutokset	36
KUVA 27. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia: tulonjakoidikaattorit	37
KUVA 28. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia: budjettimuutokset	38

Taulukkuuettelo

TAULUKKO 1. Peruspäivärahan tasokorotukset. Työttömyyspäiväraha vuoden 2020 indeksitasossa	8
TAULUKKO 2. Sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan tasokorotukset. Päiväraha vuoden 2020 indeksitasossa	10
TAULUKKO 3. Takuueläkkeen tasokorotukset. Takuueläke vuoden 2020 indeksitasossa	11
TAULUKKO 4. Täyden kansaneläkkeen tasokorotus 2020 kyseisen vuoden indeksitasossa	12
TAULUKKO 5. Pieniituloisten kannalta tärkeitä veroperusteita 2010–2020 (euomäärät nimellisarvoja)	24
TAULUKKO 6. Esimerkkilaskelma työttömyysturvan ja toimeentulotuen suhteesta	25
TAULUKKO 7. Yhteenveto simulointilaskelmista	28
TAULUKKO 8. Simuloituja tulonjakoidikaattoreita vuosille 2015–2020	29
TAULUKKO 9. Simuloituja lukumäärätietoja vuosille 2015–2020	29
TAULUKKO 10. Esimerkki perusturvan suhteesta viitebudjettiin	34
TAULUKKO 11. Esimerkki perusturvan suhteesta viitebudjettiin: yhden lapsen yksinhuoltaja	34
TAULUKKO 12. Peruspäivärahan korotuksen simulointituloksia	35
TAULUKKO 13. Lapsilisät 1994 ja 2020 vuoden 2019 rahan arvossa	37
TAULUKKO 14. Lapsilisien korotuksen simulointituloksia	37
TAULUKKO 15. Simuloitujen lukujen vertailu tilastoihin ja dataan 2017	40

LIITETAULUKKO 1. Keskeiset indeksit 2010–2020	41
LIITETAULUKKO 2. Peruspäiväraha 2010–2020, €/kk	42
LIITETAULUKKO 3. Sairausvakuutuksen vähimmäispäiväraha, €/kk	42
LIITETAULUKKO 4. Takuueläke ja täysi kansaneläke 2010–2020, €/kk	42
LIITETAULUKKO 5. Eläkkeenlisät ja vammaistuet 2010–2020, €/kk	43
LIITETAULUKKO 6. Lasten kotihoidon tuki 2010–2020, €/kk	43
LIITETAULUKKO 7. Lapsilisät 2010–2020, €/kk	44
LIITETAULUKKO 8. Opintotuen kehitys 2010–2020, keskeiset opintorahan arvot, €/kk	45
LIITETAULUKKO 9. Toimeentulotuen perusosa 2010–2020, €/kk	45
LIITETAULUKKO 10. Simuloituja tulo- ja verotietoja koko väestölle	46
LIITETAULUKKO 11. Simuloituja tulo- ja veroerien muutoksia	47

Lähteet

- Honkanen, Pertti (toim.) (2009). Jutta-käsikirja. Tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointijärjestelmä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Honkanen, Pertti (2018) Esimerkki- ja simulointilaskelmia sosiaaliturvan muutoksista 2012-2019. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/soste_sosiaaliturvaraportti_14022018_valmis.pdf
- Joustava perusturva – Sosiaali- ja terveysjärjestöjen periaatteet perusturvan uudistamiseksi (2019). Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2019/01/SOSTE_JoustavaPerusturva_jarjestojenperiaatteet_012019.pdf
- Köyhyyshahti – Suomen köyhyyshavainto 2019 (2019). Helsinki: Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2019/10/K%C3%B6yhyyshahti-Suomen-k%C3%B6yhyyshavainto-2019.pdf>
- Lehtinen, Anna-Riitta ja Aalto, Kristiina (2018) Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle 2018. Helsinki: Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2018:101. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/261735>
- Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015-2019 (2019). Helsinki: THL <https://www.julkari.fi/handle/10024/137711>
- SISU-malli. Käyttöopas tulonsiirtojen ja verotuksen mikrosimulointiin. Tilastokeskus 14.1.2020. http://www.stat.fi/static/media/uploads/tup/mikrosimulointi/sisu_kasikirja_2017.pdf